

**Yksilöllinen kieli arvoyhteisössä:
Tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen henkilökohtaisissa kirjoituksissa**

Pro gradu
Tuija Heiskanen

Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Suomen kieli
Joulukuu 2013

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty

Laitos – Department

Humanistinen tiedekunta

Kielten laitos

Tekijä – Author

Heiskanen, Tuija Annika

Työn nimi – Title

Yksilöllinen kieli arvoyhteisössä: tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen henkilökohtaisissa kirjoituksissa

Oppiaine – Subject

Työn laji – Level

Suomen kieli

Maisterintutkielma

Aika – Month and year

Sivumäärä – Number of pages

Marraskuu 2013

Tiivistelmä – Abstract

Tässä tutkielmassa tarkastellaan tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja henkilökohtaisissa kirjoituksissa. Näitä ilmaisuja on tutkittu aiemmin Suomessa melko vähän, joten tämän tutkielman myötä näkemys erilaisissa ilmaisukeinoista täydentyy. Tutkielman aineisto on kerätty arvoyhteisöstä, pienestä kristillisestä seurakunnasta.

Tutkielmassani pyrin vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen: Millaisia tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja aineistossa esiintyy? Millaisiin aiheisiin tunteiden ja arvottamisen ilmaisut aineistossa liittyvät? Näihin kysymyksiin vastaamalla pyrin täydentämään kuvaa erilaisista tunteiden ja arvottamisen ilmaisukeinoista sekä tarkastelemaan erään yhteisön jäsenten kielellistä monimuotoisuutta.

Tutkielmassa hyödynnetään systeemis-funktionaaliseen kielioppiin pohjautuvaa suhtautumisen teoriaa. Sen lisäksi tutkielman teoriaosuudessa pohditaan lyhyesti muutamia yksilön kieleen vaikuttavia tekijöitä: sukupuolta, ikää ja yhteisöä. Näiden mahdollista vaikutusta kirjoittajien kieleen pohditaan lyhyesti myös aineiston analyysissä.

Aineistona toimii arvoyhteisön jäseniltä kerätyt tekstinäytteet, joita on yhteensä 24 kappaletta. Näissä tekstinäytteissä näytteenantajat ovat kirjoittaneet jostain heille itselleen tärkeästä aiheesta valitsemastaan näkökulmasta. Tekstinäytteet on kirjoitettu anonymisti, vain kirjoittajien ikä, sukupuoli ja koulutustaso on kysytty.

Aineiston analyysistä käy ilmi, että yhteisön arvot näkyvät erityisesti Jumalaa ja Jeesusta arvottavien ilmaisujen voimakkuudessa ja tarkkuudessa. Yksilöllisyys puolestaan ilmenee muun muassa erilaisten ilmaisutapojen käytössä. Aineiston perusteella ei kuitenkaan voida sanoa eri taustatekijöiden vaikutuksesta yksilön kieleen. Tämän tutkielman tulokset kuitenkin antavat kuitenkin viitteitä erilaisista jatkotutkimusmahdollisuuksista. Esimerkiksi tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen tarkastelu eri arvoyhteisöjen välillä voisi olla hyödyllinen.

Asiasanat – Keywords kirjallinen ilmaisu, kielellinen identiteetti, emotiivisuus, arvottaminen

Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto

Muita tietoja – Additional information

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	7
1.1 Tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen tutkimuskohteena.....	7
1.2 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta.....	11
1.3 Tutkimuskysymykset.....	13
2 OMA JA YHTEINEN KIELI.....	15
2.1 Yksilöllisen kielenkäytön palasia.....	15
2.2 Yhteinen kieli: kielenkäyttäjänä yhteisö.....	20
3 SUHTAUTUMISEN TEORIA.....	24
3.1 Taustaa.....	24
3.2 Tunteet ja arvottaminen suhtautumisen teoriassa.....	26
3.3 Ilmaisujen asteittaisuus.....	29
4 AINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT.....	31
4.1 Yhteisö aineiston takana.....	31
4.2 Aineisto ja sen keruuprosessi.....	32
4.3 Tekstin kirjoittaneiden taustatiedot.....	34
4.4 Aineiston analysointi.....	35
5 TUNTEET JA ARVOTTAMINEN AINEISTOSSA.....	38
5.1 Yleistä aineiston tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoista.....	38
5.2 Tunteiden ilmaiseminen tärkeistä aiheista kirjoitettaessa.....	41
5.2.1 Ominaisuutena ilmaistut tunteet.....	41
5.2.2 Toimintana tai prosessina ilmaistut tunteet.....	44
5.2.3 Kommenttina ilmaistut tunteet.....	47
5.3 Arvottamisen ilmaiseminen tärkeistä aiheista kirjoitettaessa.....	49
5.3.1 Inhimillisen toiminnan arvottaminen aineistossa.....	49
5.3.2 Asioiden arvottaminen aineistossa.....	52
6 KOONTI.....	57
7 LÄHTEET.....	64

1 JOHDANTO

1.1 Tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen tutkimuskohteena

Tässä tutkielmassani jatkan epäsuorasti siitä, mihin kandidaatintutkielmassani jäin. Siinä tarkastelin kolmen suomalaisen kirjailijan (Mika Waltarin, Kaari Utrion ja Arto Paasilinnan) tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja heidän kaunokirjallisten teostensa saatesanoissa. Ilmaisutapojen yksilöllisyys nousi analyysin tuloksissa selvästi esille. Huolimatta siitä, että käsitys kunkin kirjailijan kielellisestä ilmaisusta ja erilaisista tunteiden ja arvottamisen ilmaisuista laajeni, tulos on kuitenkin odotettu. Kirjailijoiden odotetaan ilmaisevan itseään luovasti; heillä tulee olla oma, yksilöllinen ääni. Yksilöllinen ilmaisu ei kuitenkaan ole kirjailijoiden yksinoikeus, joten halusin tarkastella myös sellaisten ihmisten, jotka eivät kirjoita ammatikseen, tapoja ilmaista tunteita ja arvottamista.

Tässä tutkielmassa tarkastelen arvoyhteisön jäsenten tapoja ilmaista tunteita ja arvottamista kirjallisesti. Arvoyhteisöllä tarkoitetaan yhteisöä, joka muodostunut yhteisten arvojen pohjalta. Nämä yhteiset arvot voivat olla muun muassa poliittisia, aatteellisia tai hengellisiä. Arvoyhteisöjen tiedetään voivan omaksua yhteisiä kielellisiä ilmaisutapoja. Se on osaltaan lisännyt kiinnostustani tarkastella, miten monimuotoista ja yksilöllistä yhteisön jäsenten tunteiden ja arvottamisten ilmaisu voi olla. Tämän tutkielman aineiston olen kerännyt eräästä kristillisestä seurakunnasta. Valitsin tämän yhteisön, koska se tarjoaa mielestäni hyvän taustan ilmaisujen tarkasteluun: yhteisön arvot on melko helposti erotettavissa niistä, jotka eivät liity yhteisön toimintaan.

Tunteiden ja arvottamisen ilmaisuilla tarkoitan tässä niitä ilmaisuja, joissa kirjoittaja näyttää tunteita tai arvoja. Tunne voi tarkoittaa montaa asiaa: Uuden suomen kielen sanakirjan mukaan tunne voi olla elimistön tilaa koskeva aistimus, henkinen tuntemus, vaikutelma tai tajunta (Nurmi 1998: 1145). Tähän aiheeseen liittyy myös muuta sanastoa, kuten emootio ja affekti, mutta käytän tässä nimenomaan tunne-sanaa, koska se on mielestäni tutkielman aiheen kannalta sopivin moniulotteisuudessaan. Emootion ja affektin käsitteet keskittyvät enemmän tunteeseen mielentilana ja sen ilmentymiin.

Arvottamisen puolestaan voi määritellä toiminnaksi, jossa tuodaan esiin tai määritetään jonkin asian arvo. Arvot puolestaan määrittelen sanakirjan viidennen määritelmän mukaisesti seikoiksi, ”joita ihminen pitää hyvinä, tavoittelemisen arvoisina, arvomaailma,

joka ohjaa ihmisen elämää”. (Nurmi 1998: 51.) Tässä tutkielmassa tarkastelun kohteena ovat siis kaikki ne virkkeet, jotka sisältävät tunnetta tai arvottamista sisältäviä ilmaisuja.

Tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja voitaisiin tarkastella monesta eri näkökulmasta, mutta tässä tutkielmassa keskitytään yksinomaan niiden kirjallisiin ilmaisutapoihin. Tunteet ja arvot näkyvät monin eri tavoin puheessa: äänen painotukset ja sävyt värittävät sananvalintoja. Lisäksi eleet ja ilmeet tukevat ilmaisua. Kirjallisessa ilmaisussa täytyy tukeutua pelkästään sanoihin ja merkkeihin. On mielestäni tärkeää huomata, että kirjallinen ilmaisu on enemmän kuin pelkkää kirjoitustaitoa. Se on myös luovia kielellisiä valintoja ja viestintää, kuten puhekielikin. Kirjoitetussa kielessä ihmiset käyttävät ilmaisuja monin eri tavoin. Tekstiin voidaan valita valmiita ilmaisuja, kuten sanontoja ja idiomeja. Nämä ilmaisut ovat sellaisia, joiden syvemmän merkityksen kirjoittaja voi odottaa olevan lukijalle tuttu. Esimerkiksi karhunpalvelus on tällainen ilmaisu. Voidaan ajatella, että näihin valmiisiin sanoihin ja ilmaisiin on merkitys *koodattu* etukäteen. Vastaavasti kirjoittaja voi luoda myös omia ilmaisujaan, jotka hänen on *koodattava*, jotta lukija voi ne ymmärtää. (Halliday 1985: 29.) Useimmat tekstit sisältävät sekä koodattuja että koodattavia elementtejä, joiden erilaisista yhdistelmistä yksilöllinen ilmaisu osaltaan muodostuu.

Tunteiden ja arvottamisen ilmaisut ovat mielestäni erinomainen tutkimuskohde, kun halutaan tarkastella ilmaisujen yksilöllisyyttä. Niissä voi mielestäni odottaa yksilöllisyyden näkyvän selkeimmin, koska vain yksilö itse voi tietää, mitkä ilmaisut parhaiten kuvaavat hänen omia tunteitaan ja arvojaan. Kukaan toinen ei voi sanoa, mitkä sanat tai ilmaisut kuvaavat omia tuntemuksia tai näkemyksiä parhaiten. Yksilö voi toki kokea toisen käyttämän ilmaisun sopivan hänellekin, mutta tällöinkin on kyse yksilön omasta valinnasta. Koska ilmaisut kehittyvät monista erilaisista asenteista ja tuntemuksista, voi myös odottaa ilmaisuissa olevan runsaasti monimuotoisuutta (Martin – White 2005: 45). Lisäksi niillä on monia funktioita. Esimerkiksi ilmaisun tarkoituksena voi olla pyrkiä vaikuttamaan toisen näkemyksiin ja päätöksiin. Toisaalta näihin ilmaisiin voi liittyä myös halu ystävystyä toisen kanssa ja saavuttaa keskinäinen luottamus. (Hunston – Thompson 2000: 8, 10.) Näiden erilaisten funktioiden voi myös osaltaan olettaa vaikuttavan ilmaisujen monimuotoisuuteen.

Ilmaisut eivät kuitenkaan ole puhtaasti yksilöllisiä tuotoksia, vaan tunteiden ja arvottamisen ilmaisut ovat kulttuuriin sidottuja ja sosiaalisesti opittuja (White 1990: 46). Muun muassa erilaiset ideologiat rakentuvat yhteisöissä ja välittyvät eteenpäin erilaisten tekstien välityksellä (Hunston – Thompson 2000: 8). Esimerkiksi uskonnollisissa yhteisöissä

erilaiset pyhät kirjoitukset ja niiden tulkintaan liittyvät kirjat vaikuttavat yksilön tapaan jäsentää ja ilmaista tunteitaan ja arvojaan.

Lisäksi tunteiden ja arvottamisen ilmaisuihin vaikuttaa se, kuinka yksilölle on mahdollista ilmaista sisäisiä tuntemuksiaan. Tähän vaikuttaa yksilön perusluonteen lisäksi myös kulttuuri, jossa hän kasvaa. Kulttuuri määrittelee esimerkiksi sen, kuinka ylemmässä asemassa olevaa puhutellaan tai millaisin ilmauksin tunteita voidaan erilaisissa konteksteissa ilmaista, vai onko niitä suotavaa ilmaista lainkaan. Tässä suhteessa tunteita voidaan verrata kieleen tai taiteeseen – kulttuurin vaikutus on merkittävä, ja eri kulttuurien välillä voi olla äärimmäistäkin vaihtelua. Länsimaissa, erityisesti Yhdysvalloissa ja Euroopassa, tunteet ajatellaan samanaikaisesti sekä irrationaalisiksi että minuuden autenttisiksi aspekteiksi, joiden ilmaisuun kannustetaan. Vastaavasti tunteet voitaisiin ajatella hillittömyydeksi, jotka on syytä hillitä, kuten joissakin itämaisissa kulttuureissa tehdään. Tavallaan kyse on kulttuurillisesti opitusta tunteiden arvottamisesta. (Keltner – Oatley – Jenkins 2006: 60, 64.)

Sosiaalisesti opitut ilmaisutavat liittyvät yksilön ja yhteisön väliseen vuorovaikutukseen. On syytä huomata se seikka, etteivät yksilön ja yhteisön tavat ilmaista arvoa tai tunnetta aina kohtaa. Esimerkiksi yksilö voi nimittää kokemaansa tunnetta vihaksi, vaikka kyse olisi häpeästä tai pelosta, koska yhteisön kannalta vihan tunne olisi hyväksyttävämpi. (White 1990: 50–51.) Yksilö ei siis aina ilmaise tunteitaan ja arvojaan sellaisina kuin hän ne oikeasti kokee. Kyse ei välttämättä ole pelkästään ympäröivästä kulttuurista ja yhteisöstä, vaan myös yksilö itse voi määritellä oman avoimuutensa rajat.

Tunteista puhuttaessa on hyvä huomata sen kaksi aspektia. Puheet tunteista tuovat esiin puhujan kulttuurille ominaisia käsityksiä tunteista. Toinen aspekti puolestaan on tunteelliset puheet, joissa keskeistä on tunteellinen sisältö, joka pyrkii olemaan voimakas ja vaikuttava. (Abu-Lughod – Lutz 1990: 10, 13.) Niiden tärkein ero on yksinkertaisesti sanottuna se, että ensimmäisissä puhutaan tunteista, toisessa puhutaan tunteella. Nämä kaksi aspektia voivat olla erillisiä: aina tunteella puhuttaessa ei käytetä tunnesanoja, eikä aina tunnesanoja käytettäessä puhuta tunteella.

Tunteista puhuttaessa tarvitaan aina tunnesanoja eli sanoja, joita käytetään tunnetilan nimeämiseen (Tuovila 2005: 15.) Tunnesanat ovat monivivahteisia, eivätkä aina ole yhdenmukaisia – varsinkaan eri kielten välillä (Timonen 2004: 31). Kuitenkin on arveltu, että on olemassa tiettyjä perustunteita, joille on tunnesana useimmissa kielissä. Tällaisia ovat esimerkiksi ilo, suru, viha, pelko ja rakkaus. (Kövecses 2000: 3–4.) Tunteita ja arvottamista

voidaan ilmaista monin eri tavoin. Kaikkia tapoja ei ole kaikissa kulttuureissa: on kulttuureja, joiden kielestä puuttuu tunnesanoja, jotka ovat toisissa kulttuureissa itsestään selviä. Tunteita voidaan ilmaista myös pelkästään ilmeiden ja elekielen avulla, tai tunteiden ilmaisu ei kuulu kulttuuriin juuri lainkaan. (Abu-Lughod – Lutz 1990: 12.)

Tunteiden ilmaisuihin on olemassa peruskaavansa. Yksinkertaisin lienee ilmaisutapa *minusta tuntuu ikävältä/hyvältä* erilaisine variaatioineen. Kontekstista ja valitusta määreestä riippuen ilmaisu voi viitata fyysiseen tuntemukseen, mielentilaan tai jopa ajatukseen. (Wierzbicka 1999: 275, 278.) Tunteita voi ilmaista myös tunnesanalla, esimerkiksi *olin vihainen*, tai viittaamalla ruumiintoimintoon. Esimerkiksi *hän punastui* on tällainen tunneilmaisu. Tällaiseksi voidaan laskea myös metaforan kautta ilmaistavat tunteet. Esimerkiksi *hän kiehui raivosta*. (Wierzbicka 1999: 284, 294.) Näistä ilmaisutavoista on monia erilaisia muunnelmia, ja näiden lisäksi on vielä monia muitakin tapoja tuoda esiin tunteita ja arvottamista. Esimerkiksi epävirallisiin teksteihin, erityisesti verkkoteksteihin, on alettu kirjoittaa mukaan hymiöitä eli merkkiyhdistelmiä, jotka ilmaisevat tiettyjä tunteita. Esimerkiksi merkkiyhdistelmä :) tarkoittaa hymyä, :D naurua ja :(itkua. Lisäksi verkkoteksteissä näkee myös vakiintuneita akronyymejä, jotka ilmaisevat mielentilaa. Esimerkiksi LOL on lyhentymä sanoista Laughing Out Loud eli nauraa ääneen.

Arvottamisen ilmaisut eli ilmaisut, joissa ilmenee puhujan tai kirjoittajan arvoja, näkemyksiä tai mielipiteitä, eivät aina ilmene samalla tavoin kuin tunneilmaisut, vaikka niillä monia yhtäläisyyksiä onkin. Arvottaminen voi olla huomaamattomampaa: se voi näkyä määreinä tai vain aiheen esiin nostamisena. Myös sanajärjestys voi olla syytä ottaa huomioon. Suomen kielessä sanajärjestys on melko vapaa, eli sanajärjestyksen avulla voidaan korostaa jotain seikkaa (mm. Hakulinen 1968: 338 ja Itkonen 1991: 90). Tätä ei voida kuitenkaan pitää automaattisesti edes epäsuorana arvottamisena, koska lauseissa on tapana tuoda ensimmäisenä esiin kuulijalle uusi asia. Konteksti vaikuttaa suuresti siihen, kuinka paljon lausetta voi tulkita arvottavaksi. Puhetilanteessa lauseesta olisi helppo kuulla muun muassa äänensävyyn ja painotusten vuoksi puhujan tunteet ja arvottaminen kertomaansa asiaa kohtaan. Lausetta ympäröivät lauseet täydentävät osaltaan muiden lauseiden merkityksiä.

Tässä tutkielmassa pyrin tutustumaan siihen, millaisia erilaisia tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja ja ilmaisutapoja arvoyhteisössä on ja miten nämä jakautuvat yksilöllisesti. Hyödynnän analyysissäni suhtautumisen teoriaa, jonka esittelen luvussa 3. Tuon siinä esiin lyhyesti teorian taustaa ja tämän tutkielman kannalta keskeisimmät seikat.

Hyödynnän suhtautumisen teoriaa myös analyysissäni, joten myös siitä näkökulmasta katsoen aiheen käsittely on tarpeen. Suhtautumisen teoria sopii tutkielmani teoreettis-analyyttiseksi taustaksi, koska se käsittelee asenteita ja niiden ilmaisuja. Lisäksi se ohjaa huomion ilmaisuihin analyysini kannalta seikkoihin, joiden kautta yksilöiden ilmaisemien tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen erilaisia merkityksiä voidaan tarkastella. Näitä seikkoja ovat esimerkiksi ilmaisujen voimakkuus ja tarkkuus. (Martin – White 2000.)

Suhtautumisen teorian lisäksi tarkastelen myös erilaisia tekijöitä: yhteisöä, sukupuolta ja ikää, joilla on omat vaikutuksensa yksilön kieleen. Mielestäni kielellisen monimuotoisuuden tarkastelussa on syytä ottaa huomioon yksilöiden kieleen vaikuttavia tekijöitä, jotka osaltaan voivat selittää, miksi yksilöt tekevät erilaisia kielellisiä valintoja. On kuitenkin huomattava, että yksilön kieleen vaikuttavat asiat ovat aiheena aivan liian laaja käsiteltäväksi yksityiskohtaisesti tämän tutkielman yhteydessä. Tästä syystä tarkastelen vain näitä kolmea yksilöiden kieleen vaikuttavaa tekijää.

Yhteisön vaikutus on luonnollinen valinta tarkasteltavaksi, koska olen kerännyt aineistoni yhteisöstä. Kaksi muuta seikkaa olen valinnut tarkasteltavakseni pääasiassa niiden helppouden vuoksi: ne ovat helposti luokiteltavissa ja ryhmiteltävissä. Lisäksi ne ovat tekijöitä, joilla on selkeästi vaikutusta yksilön kielenkäyttöön. Näitä seikkoja tarkasteltaessa minun ei myöskään tarvitse rikkoa tutkielmani aineistoani varten tekstejä kirjoittaneiden anonymiteettiä. Näistä pyrin antamaan lyhyen, yleisluontoisen selvityksen luvussa 2. Kyseisen luvun tarkoitus on pääasiassa selkeyttää kuvaa siitä, millä tavoin yhteisö, sukupuoli ja ikä mahdollisesti vaikuttavat eri yksilöihin. Lisäksi luku pyrkii tuomaan esiin sen, kuinka moniulotteinen aihe kielellinen yksilöllisyys on ja sitä kautta täydentää tätä tutkielmaa. Aineistoni analyysissä hyödynnän näiden tekijöiden tuomaa näkökulmaa vain tarvittavassa määrin. Näihin teoriaosuuksiin pohjaten toivon aineistoni analyysini kautta voivani esitellä erään kristillisen yhteisön jäsenten kielellistä ilmaisuvoimaa tunteiden ja arvottamisen ilmaisutapojen osalta.

1.2 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen tutkimus on ollut melko vähäistä. Tämä johtune siitä,

että melko pitkään tunteiden tutkimista ei pidetty kiinnostavana tai objektiivisesti mahdollisena, koska sitä ei nähty älyllisenä toimintana, vaan irrationaalisenä, kontrolloimattomana, ja se edusti luontoa, subjektiivisuutta, naisellisuutta ja arvolatautuneisuutta. (Timonen 2004: 400.) Vasta muutaman vuosikymmenen ajan on tunteiden ja arvottamisen tutkiminen nähty mielenkiintoisena. Maailmanlaajuisesti tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja koskevia tutkimuksia on jonkin verran, Suomessa sen sijaan niiden määrä on melko vähäinen. Monet tunteiden ilmaisua käsittelevät tutkimukset keskittyvät puhuttuun kieleen (ks. esim. Peräkylä – Sorjonen 2012). Näissä tutkimuksissa on tarkasteltu muun muassa ilmaisujen painotuksia ja ilmaisuun liittyvää elekieltä.

Kirjoitetussa kielessä Suomessa tehtyjä tunteiden ilmaisuun liittyviä tutkimuksia on tehty lyriikan tutkimuksessa. Esimerkiksi Senni Timosen tutkimus ”Minä, Tila, Tunne. Näkökulmia kalevalamittaiseen kansanlyriikkaan” (2004) käsittelee osaksi tunteita, mutta se käsittelee kansanlyriikan ilmaisua myös muista näkökulmista. Suomen kielen tutkimuksen puolella aihetta on lähestynyt Seija Tuovila, joka on tehnyt tunnesanojen semantiikkaa koskevan tutkimuksen ”Kun on tunteet” (2005). Se eroaa tästä tutkielmasta paljonkin, koska se keskittyy tunnesanoihin ja niiden frekvenssiin, ei varsinaisiin tunneilmaisuihin tai niiden yksilöllisyyteen. Näissä tutkimuksissa ei myöskään suoranaisesti puututa arvottamisen ilmaisiin.

Suomessa suhtautumisen teoriaa on käytetty tutkielmien viitekehyksenä melko vähän, mutta esimerkiksi Inka Mikkosen väitöskirja ”’Olen sitä mieltä, että...’ Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi” (2010), jossa teoriaa on hyödynnetty, poikkeaa omasta tutkielmastani monin tavoin. Sen kiinnostuksen kohteena on nuorten kieli ja argumentointitaidot ja -tavat. Hyödynnän kuitenkin Mikkosen työtä käyttämällä omassa tutkielmassani hänen käyttämiään suhtautumisen teorian käsitteiden suomennoksia. Kolme asia-arvottamiseen liittyvää käsitettä hän ei ole käsitellyt omassa työssään, joten olen ne suomentanut itse.

Muutkin suhtautumisen teoriaa hyödyntävät tutkimukset poikkeavat omastani juuri tarkasteltavien seikkojen osalta. Esimerkiksi Heli Katajamäki on tarkastellut arvottavia ilmaisuja taloussanomalehtien pääkirjoituksissa esiintyviä arvottavia ilmaisuja (2006) ja kyvykkyyden merkityksiä (2007). Itse, kuten sanottua, tarkastelen tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen ja ilmaisutapojen monimuotoisuutta ei-ammattikseen kirjoittavien arvoyhteisön jäsenten kielessä. Tämä tekee selkeän eron Katajamäen artikkeleihin, koska tutkimani tekstit

ovat yksityisempiä kuin pääkirjoitukset ja niiden genre on lähempänä kirjettä tai jopa päiväkirjaa.

Kirjallista yksilöllisyyttä sekä yhteisön ja yksilön kielellistä suhdetta sen sijaan on tutkittu enemmän sekä maailmanlaajuisesti että Suomessa. Kielen yksilöllistä ilmaisua on tutkittu aiemmin ainakin asemoitumisen (stance) kautta, kuten esimerkiksi Barbara Johnstone artikkelissaan *Stance, Style, and the Linguistic Individual*. Hänen näkemyksensä mukaan jokaisella on oma tyylinsä, joka on syntynyt yksilöllisten kielellisten vaikutteiden myötä. (Johnstone 2009.) Oma tutkielmani eroaa hänen työstään jonkin verran. Esimerkiksi itse tarkastelen yksilön ilmaisuja suhtautumisen teorian avulla, jolla on selvä yhteys asemoitumisen teoriaan, joskin suhtautumisen teoria on laajempi ja tutkielmani kannalta käyttökelpoisempi. Lisäksi tarkastelen yksilön kieltä yhdistettynä yhteisön kieleen, minkä avulla voin saada jonkinlaisen kuvan yksilön ja yhteisön välisestä kielellisestä suhteesta.

Yhteisön kirjallista viestintää koskevia tutkimuksia on paljon. Nämä tutkimukset ovat kuitenkin lähestyneet aihetta sosiolingvistiksestä ja etnografisesta näkökulmasta (ks. esim. Barton 1998, 13–14). Yhteisöllisyyden rakentumista teksteissä ovat tutkineet Heli Katajamäki ja Johanna Ketola artikkelissaan ”Kaksi tekstilajia: kaksi yhteisöä” (2005). He tarkastelivat ammatillisen yhteisöllisyyden rakentumista työ- ja sosiaalioikeudellisissa laeissa sekä kahden taloussanomalehden pääkirjoituksissa. Oma tutkielmani erottuu heidän työstään jo lähestymistavaltaan, koska itse tarkastelen yhteisöä, joka ei perustu samalla tavalla teksteille kuin Katajamäen ja Ketolan tutkimissa. Lisäksi heidän huomionsa kohteena oli tiivistäminen, jolla he tarkoittavat kielellistä ilmiötä, jolla mikä tahansa yhteisö voi lähettää informaatiota tiivistetysti: esimerkiksi murahtaminen voi sisältää tietyn yhteisön jäsenelle paljonkin informaatiota. (Katajamäki – Ketola: 2005.) Omassa tutkielmassani sen sijaan pyrin tarkastelemaan ilmaisuja ensisijaisesti yksilön näkökulmasta: mitkä seikat ovat samanlaisia ja missä asioissa yksilöt eroavat toisistaan.

1.3 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa pyritään löytämään vastaukset seuraavaan kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisia tunteiden ja arvottamisen ilmaisutapoja yksilöt käyttävät kirjoittaessaan itselleen

tärkeistä asioista?

2. Millaisiin aiheisiin tunteiden ja arvottamisen ilmaisut aineistossa liittyvät?

Näiden kysymysten avulla pyrin luomaan kuvan aineiston tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoista, joita tarkastelemalla voidaan tuoda näkyviin yhteisön kielellistä monimuotoisuutta. Toisin sanoen tarkastelen sitä, millaisin eri tavoin yhteisön jäsenet ilmaisevat arvojaan ja tunteitaan.

Vaikka tutkielman ensisijainen huomio onkin tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoissa, sivuan myös väistämättä teksteissä ilmenevää arvomaailmaa. Tämä on mielestäni oleellista, koska yhteisö perustuu tietyille arvoille ja arvomaailma antaa tietyn kontekstin tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoille. Kirjoittajien arvomaailmojen yhteneväisyys tai eroavuus voi täydentää ja selittää kuvaa erilaisista ilmaisutavoista. Aiheiden tarkastelu on myös perusteltua, koska sen avulla voidaan nähdä, onko joihinkin aiheisiin vakiintunut omia ilmaisutapojaan. Se osaltaan täydentää kuvaa yhteisön tai muiden seikkojen vaikutuksesta yksilön kieleen.

Lisäksi yksilöiden eroavuuksien tarkasteluun sisällytän sukupuolen ja iän mahdollisen vaikutuksen yksilöiden kielenkäyttöön. Tämä täydentää mielestäni tutkielmaa, koska näiden seikkojen tarkastelun myötä voidaan tuoda esiin hieman paremmin kuinka monista seikoista kielellinen yksilöllisyys muodostuu. Pelkkä arvoyhteisön vaikutuksen tarkastelu ei mielestäni riitä kielellisen yksilöllisyyden tarkastelussa, koska arvoyhteisö ei ole ainoa, eikä välttämättä edes merkittävä, tekijä jokaisen kirjoittajan kielenkäytössä.

2 OMA JA YHTEINEN KIELI

2.1 Yksilöllisen kielenkäytön palasia

Kieli on mielenkiintoinen; se on samanaikaisesti omaa ja yhteistä. Ihmiset puhuvat samaa kieltä, käyttävät samoja sanoja ja kielellistävät asioita yhdessä. Kuitenkin jokainen käyttää kieltä omalla tavallaan. Kutakin ympäröivät erilaiset vaikutteet, kuten esimerkiksi murre, perhe, ystävät ja media. Jokainen vaikuttaa kommunikoidessaan toisen kieleen, mutta vahvin vaikutus on niillä, joiden kanssa vietetään eniten aikaa. (Downes 1984: 23–24.) Arjessa on useita tilanteita ja ihmisiä, joilla on vaikutusta kielenkäyttöön: kieli muuttuu ja kehittyy kotona, koulussa, leikkikentillä – kaikkialla, missä kommunikoidaan toisten kanssa. Toisin sanoen kieli on dialogista. Se rakentuu vuorovaikutuksessa, eli monien ihmisten yhteistyönä, mutta sillä on myös yksilön oma kognitiivinen aspekti. Jokaisella on oma yksityinen todellisuutensa, joka koostuu havainnoista, aistimuksista, tunteista, muistoista ja muista tajunnanilmiöistä (Revonsuo 1996: 297).

Kokemus vaikuttaa ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Tutun ja läheisen kanssa on mahdollista olla vapautuneempi puheessaan, mikä saattaa toimia samalla osoituksena läheisyydestä ja luottamuksesta. Lisäksi kokemus voi auttaa valitsemaan ne sanat ja ilmaisut, jotka auttavat keskustelukumppania ymmärtämään paremmin. Toisaalta kokemus vaikuttaa myös tuntemattomien kanssa käytävään keskusteluun: tilanteeseen pyritään löytämään sopiva rekisteri eli tilanteeseen sopiva kielimuoto tai puhetapa. Erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa käytetään eri rekistereitä (Halliday 1997/2003: 158). Näin osataan puhua esimerkiksi kenen tahansa pankkivirkailijan kanssa, vaikka ei juuri sen hetkistä keskustelukumppania olisi aiemmin tavannutkaan. Lisäksi keskustelukumppanilla ja -tilanteella voi olla hyvinkin suuri vaikutus siihen, miten ilmaisut valitaan. Esimerkiksi rakastettua kohtaan koetut tunteet ilmaistaan eri tavalla rakastetulle kuin muille, vaikka tunteet ovat samat keskustelukumppanista riippumatta. Ne vain ilmaistaan yksityisesti yleensä voimakkaammin kuin julkisesti. Rekisteri on kullakin yksilöllä omanlaisensa, koska jokaisella on omat kokemuksensa kielellisistä kanssakäymisistä.

Tätä tutkielmaa ajatellen mielestäni rekisterin käsitteen rinnalla on syytä käsitellä äänen käsite, koska se huomioi myös yksilön kognitiivisen toiminnan. Ääni on jokaisella yksilöllä omanlaisensa. Sitä voi sanoa idiolektiksi, jolla tarkoitetaan yksilön puhetapaa, ja

siihen sisältyy myös kaikki yksilön käyttämät rekisterit. Äänen käsitteeseen voi kuitenkin sisällyttää myös ns. sisäisen äänen käsitteen, joka voidaan mieltää ajatteluksi. Vygotskin mukaan olisi väärin pitää ajattelua ja puhetta kahtena irrallisena ja riippumattomana prosessina (Vygotski 1982: 207). Ne liittyvät olennaisesti toisiinsa. Kieli järjestelmänä rakentaa ja järjestää ajattelua, tekee jatkuvan informaation hallinnasta ja käsittelystä helpompaa. Ajattelu voi olla enemmän kuin vain sanoja ja ilmaisuja – mielikuvia, tunteita ja ilmaisematonta – mutta ajattelulla on yhteys kieleen. Esimerkiksi valitessamme sanojamme keskustelussa etsimme ajatuksissamme sanan, joka sopii tilanteeseen mielestämme parhaiten tai edes riittävän hyvin. Saatamme valita ensimmäisen mieleen tulevan sanan tai voimme valita harkitummin sanan, joka huvittaisi keskustelukumppania tai jonka tietäisimme hämmentävän häntä, koska haluaisimme antaa itsestämme älykkään vaikutelman. (Volosinov 1990: 104–105.) Nämä kielelliset valinnat ja valitsematta jättämiset ovat yksilöllisiä. Oman näkemykseni mukaan yksilön ääni muodostuu siis tästä sisäisestä äänestä sekä sosiaalisesti opitusta idiolektista, ja ne kehittyvät yksilön koko elämän ajan.

Yksilön kieleen vaikuttaa monet seikat. Esimerkiksi pelkästään jo asenne kieltä kohtaan vaikuttaa siihen, kuinka yksilö kieltä käyttää. Osa ei hyväksy kielenmuutoksia, ja esimerkiksi svetisimit ja anglismit koetaan kielen rappiona. Toiset taas käyttävät huolettomasti kaikenlaisia ilmaisuja. (Hiidenmaa 2003: 18.) Osa kielenkäyttäjistä ei välttämättä edes mieti kieltään, kun taas osa pyrkii tietoisesti tarkkaan ja monipuoliseen ilmaisutapaan. Kieleen liittyy myös monia muita tekijöitä, jotka vaikuttavat yksilön kieleen. Tässä tutkielmassa olen päätenyt tarkastelemaan sukupuolen ja iän vaikutusta kieleen. Seuraavaksi pyrin luomaan yleiskuvan siitä, kuinka nämä kaksi tekijää voivat vaikuttaa yksilön kielenkäytössä. Tarkoitukseni ei ole antaa tarkkaa selontekoa, vaan tuoda esiin perusteluja, miksi näillä seikoilla on vaikutusta yksilöiden kielenkäyttöön.

Kielen tutkimuksessa varsin pitkään naisten kieli jätettiin kokonaan tutkimusten ulkopuolelle, koska miesten kielen katsottiin edustavan kummankin sukupuolen kielimuotoja. Naisen asemasta johtuen naisen kieli ei ollut kiinnostavaa. Sukupuolten välisten erojen tutkiminen alkoi oikeastaan vasta 1970-luvulla sosiolingvistisen näkökulman voimistumisen ja naisliikkeen kehityksen myötä. (Nuolijärvi 1988; 74–75.) Sittenkin sukupuolten kielellisiä eroavuuksia on tutkittu melko paljon. Niissä, erityisesti vanhimmissa tutkimuksissa, yhtenä suurimpana ongelmana on stereotyyppinen näkemys sukupuolista ja niiden ominaisuuksista. On muun muassa väitetty, että miesten kieli on voimakasta ja dominoivaa, naisten kieli

puolestaan on toiset huomioonottavaa ja hyväksyntää hakevaa (Cameron 1996: 64). Nämä ovat tietenkin stereotyyppioita, jotka pitänevät paikkansa vain yksittäisissä tapauksissa.

Lienee kuitenkin mahdotonta luoda kaksi kieliryhmää, joista toiseen voi laittaa kaikki naiset ja toiseen kaikki miehet, koska yksilölliset eroavaisuudet aiheuttavat sen, että naiselliseksi miellettyjä piirteitä esiintyy miehillä ja vastaavasti ”miehekkäitä” piirteitä ilmenee naisilla. (Nuolijärvi 1992: 47.) Toisaalta on myös mahdotonta luoda selkeä kuva naisten tai miesten käyttämästä kielestä, mikäli kuvassa on huomioitava kaikki erilaiset naiset tai mieskuvat. Näistä syistä sukupuolen vaikutusta tarkastellessa päädytään yleiseen, biologiseen sukupuoleen perustuvaan jakoon. Sen myötä voi tehdä jonkinlaisia yleisiä huomioita, mutta edellä mainittujen seikkojen vuoksi on syytä tiedostaa, että poikkeuksia tulee esiintymään, eikä yleistettäviä huomioita voi tehdä muun kuin tarkasteltavan yhteisön osalta.

Sukupuoli on merkittävä osa yksilön minää, mistä syystä sen voidaan katsoa vaikuttavan siihen, millaisia kielellisiä valintoja yksilö tekee. Lisäksi kulttuuri voi vaikuttaa siihen, millaista kieltä kunkin sukupuolen edustaja käyttää (Cameron 1996: 81). Ei kuitenkaan voida sanoa, että sukupuoli automaattisesti muokkaisi yksilön aivot käyttämään kieltä tietyllä tavalla. Sukupuolen vaikutus kieleen syntynee pääosin yhteiskunnallisten rakenteiden ja normien kautta. (Cameron 1996: 84.) Sukupuolten välisiä kielellisiä eroja on siis selitettävä myös sosiaalista ympäristöä ja asemaa tarkastelemalla, koska ympäristön hyväksyntä vaikuttaa yksilön kielenkäyttöön. Esimerkiksi vanhemmat saattavat rangaista tyttärtään kiroilusta ankarammin kuin poikaansa, koska kiroilu voidaan nähdä miehisenä ominaisuutena, joskaan ei toivottuna. Sukupuolten väliset erot eivät ole kaikissa yhteisöissä samanlaiset, vaan sukupuolten välisien erojen selittäminen onnistuu parhaiten tarkasteltaessa yksittäisiä yhteisöjä ja sitä, kuinka juuri siinä yhteisössä erot näkyvät. (Cameron 1996: 93–98.) Esimerkiksi voidaan ottaa esiin Cameronin teoksessaan mainitsema Lakoffin väite valtateoriasta. Sen mukaan naisilta kielletään vallankäyttöä, auktoriteettia ja uskottavuutta välittävät puhetyylit. miehille tarkoitettu asema johtajana antaa heille kielellisiä oikeuksia. (Cameron 1996; 94.) Tämä on mielestäni vain muisto ajalta, jolloin naisen asema oli heikko, mutta voi osaltaan selittää eri sukupolvien ja kulttuurien naisten välisiä kielellisiä eroja. Nykyään naisilla on mahdollisuus nousta valta-asemaan, jossa odotetaan auktoriteettista kielenkäyttöä.

Lisäksi sukupuolten välisistä eroista on hyvä mainita, että monien eri tutkimusten

mukaan, aina 1960-luvulta lähtien, naiset käyttävät standardinmukaisempaa kieltä kuin miehet. Tämän on epäilty johtuvan siitä, että naiset ovat tietoisempia käyttämästään kielestä, koska he pyrkivät välittämään lapsilleen sosiaalisesti hyväksyttävän kielimuodon. (Nuolijärvi 1988: 77–79, 83.) On kuitenkin selvää, että vaikka tämä voikin pitää paikkaansa naisten osalta, myös miehet saattavat isäksi tultuaan pyrkiä huolitellumpaan kieleen.

Cameron kertoo myös verkostotutkimuksesta, jonka mukaan sukupuolten väliset kielelliset erot johtuvat sukupuolierottelusta, joka on laajasti levinnyt perinteisessä työväenkulttuurissa. Tämä aiheuttaa sen, että miehet työskentelevät miesten kanssa ja naiset naisten kanssa. Kumpikin ryhmä luo omanlaisensa tavan kommunikoida keskenään. Toiseksi syyksi sukupuolten välisille eroille on verkostotutkimuksissa havaittu se, että miehillä on vahvemmat yhteisösiteet kuin naisilla. (Cameron 1996: 92.) Tämän jälkimmäisen havainnon paikkansapitävyyden voi mielestäni kyseenalaistaa, ja niin tekee myös Cameron. Kristillisiä yhteisöjä tutkittaessa on havaittu, että naiset osallistuvat miehiä useammin erilaisiin seurakunnan tilaisuuksiin sekä rukoilevat ja sitoutuvat seurakuntaansa ja sen opetukseen vahvemmin. (Helander 2003: 243.) Ylipäätään naisia pidetään miehiä aktiivisempina, ainakin mitä tulee seurakunnassa toimimiseen. On kuitenkin huomioitava, että naisten pääsy kirkollisiin virkoihin on melko uusi asia, joka edelleen herättää keskustelua. Vain diakonin (diakonissan) virka on perinteisesti ollut naisvoittoinen (Helander 2003: 245). Asenteet naisen työskentelystä kirkollisissa viroissa ovat opittuja, eikä asenteeseen näytä selvitysten mukaan vaikuttavan vastaajan sukupuoli (Helander 2003: 252). Sen sijaan naisten ja miesten eroja uskonnollisuuden kannalta tutkittaessa on havaittu, että naiset ovat usein uskonnollisempia kuin miehet (Helander 2003: 243), mikä voi näkyä eroina miesten ja naisten kielellisissä valinnoissa.

Naisten puheeseen liittyy uskomuksia, joista monet on todettu perättömiksi. Esimerkiksi väitteen siitä, että naiset olisivat epäloogisia puheessaan, on todettu olevan väärä. Kuitenkin stereotypiat elävät; naisilla on ”naisen logiikka”, miehet ovat auktoriteettisia ja naiset yhteistyöhaluisia ja tunteellisia. (Cameron 1996: 66, 75.) Naisellisiksi piirteiksi mielletyt kielenkäyttötavat on tulkittu tavaksi hakea hyväksyntää. Näitä tapoja ovat tietynlaiset määreet, vahvistussanat ja kysymysmuotoisten ilmaisujen käyttö. Ne voi toki tulkita haluksi saada tukea ja hyväksyntää, mutta ne ovat selitettävissä muillakin tavoilla. Kyse voi yksinkertaisesti olla toisten huomioonottamisesta. Tähän liittyy myös toinen sukupuolten väliseksi eroksi on nähty asia: naiset ovat miehiä kyvykkäämpiä ratkaisemaan

ristiriitoja ja konflikteja, mikä ilmenee myös kielenkäytössä. Tämäkin selittyy ympäristön vaikutuksella: tytöt leikkivät lapsena pienissä ryhmissä, joissa he oppivat korostamaan läheisyyttä ja välttelemään ristiriitoja. Cameron mainitsee, että Marjorie Goodwinin mukaan poikien leikeissä johtajat käyttävät suoria käskyjä, kuten *Anna tänne!* tai *Mene pois!*. Tytöt sen sijaan käyttivät enemmän suostuttelevia ehdotuksia, kuten *mentäiskö*. (Cameron 1996: 97.)

Huomioonottamisen lisäksi kysyvien ilmaisumuotojen käytössä kyse voi olla myös tavasta saada aikaan keskustelua naisen esiin ottamista aiheista ja näkökulmista. Cameron selittää tämän tulkinnan vertaamalla sitä kotityöjakoon: jos naiset haluavat elää siistissä kodissa, heidän on hoidettava asia. Vastaavasti jos nainen haluaa keskustella itseään kiinnostavista asioista ja kuulla muiden/miehen mielipiteitä, on hänen kysyttävä, vedettävä toinen mukaan keskusteluun. Kyse on siis siitä, ettei toinen osapuoli tee osuuttaan. (Cameron 1996: 95–97.) Tämä ei kuitenkaan mielestäni ole pelkästään sukupuolten välinen ero, vaan voi olla myös nähtävissä kahden erilaisen saman sukupuolen edustajan välillä: yksi ei ota tiettyjä aiheita puheeksi, ei kysy niistä, eikä jatka keskustelua, koska häntä ei yksinkertaisesti aihe kiinnosta riittävästi.

Naisten ja miesten väliset kielelliset erot ovat siis pääasiassa opittuja. Voidaan sanoa, että sukupuoleen liittyvät taustamuuttujat (ikä, asema, ympäristö, kulttuuri) vaikuttavat myös yksilön kieleen sen sijaan, että sanottaisiin kielellisten erojen johtuvan yksinomaan sukupuolesta (Nuolijärvi 1988; 80). Sukupuolten välisellä kielenkäytöllä on kuitenkin nähty olevan eroja, johtuivat ne lopulta mistä syystä tahansa.

Toinen yksilön kieleen vaikuttavista tekijöistä, jota haluan tässä tutkielmassa tarkastella, on ikä. Sekin voi osaltaan selittää yksilön kielenkäyttöä. On esimerkiksi sanottu, että yleensä nuoret pyrkivät tuomaan muutosta kieleen ja vanhemmat kielenkäyttäjät pyrkivät säilyttämään vanhan, tutun tavan käyttää kieltä (Lappalainen 2008: 69). Tämä voi johtua siitä, että jokainen sukupolvi pyrkii erottumaan aiemmista sukupolvista, ja kieli on vain yksi väline siihen.

Ikä ei varsinaisesti ole suorin selittävä tekijä. Lapsen kielen kehitys tapahtuu tiettyjen kaavojen kautta, mutta sen jälkeen ikä vaikuttaa enemmän kunkin aikakauden kielellisen kulttuurin kautta. On kuitenkin ikään liitettäviä seikkoja, jotka osaltaan selittävät eri-ikäisten yksilöiden välisiä eroja. Yksilö kehittyy erilaisten vaikutteiden kautta ja eri aikakausina on erilainen muoti kielen suhteen. Esimerkiksi tämän aikakauden teini-ikäiset käyttävät erilaista

kieltä kuin isovanhempansa teini-ikäisinä. Ikään liittyy paljon niiden aikakausien kieli, jotka kukin yksilö on elänyt. (Bowie 2011: 29.) Ei siis ole olemassa tiettyä kielimuotoa, jota kaikki vaikkapa neljäkymmentä täyttäneet alkavat automaattisesti puhua, vaan kyse on kielen kehittymisestä luonnollisesti ihmisen ikääntyessä.

On hyvä huomata, että kaikki eivät kehity samalla tavoin huolimatta samasta ympäristöstä, vaan osaltaan yksilön kieleen vaikuttaa se, millaisen identiteetin hän omaksuu ja kuinka identiteettiään ilmaisee. Sosiaalinen identiteetti, ja siihen liittyvä kielenkäyttö, voi muuttua ihmisen vanhetessa. (Duszak – Okulska 2011: 11–12.) Muutos voi olla radikaalikin. Esimerkiksi teini-ikäinen punkkari käyttää tiettyä kieltä, joka jää ajan myötä taka-alalle nuoren kasvaessa ja omaksuessa isän, kauppiaan tai jonkin muun identiteetin ja siihen liittyvät kielenkäyttötavat.

Ikä vaikuttaa yksilön kieleen myös siten, että eri-ikäisten ihmisten kieltä kohtaan on erilaisia odotuksia ja vaatimuksia. Näitä odotuksia kohdistetaan sekä omaan ikäryhmään että muihin. Keski-ikäisen odotetaan puhuvan tavalla, joka mielletään keski-ikäiselle sopivaksi. Vastaavasti hyväksymme teini-ikäisten kielen, mutta odotamme sen häviävän yksilön puheesta teini-ikäisen jälkeen. Vaikka normaalisti kieleen vaikuttaakin eri ihmisten kanssa kommunikointi, tässä tapauksessa yksilöiden odotetaan vastustavan painetta mukauttaa kielensä eri ikäryhmän mukaisesti. Esimerkiksi keski-ikäisen isän puheen odotetaan säilyvän hänen ikäiselleen sopivana, vaikka hän viettäisi paljon aikaa teini-ikäisten lastensa kanssa. (Downes 1984: 190–191.)

Voitaneen sanoa, että iän vaikutus kieleen on paljolti sukupuolen lailla kulttuurin ja ympäristön vaikutusta. Ikä voi vaikuttaa kulttuurista riippuen jopa enemmän kuin yhteiskunnallinen asema: iäkkäämpää voidaan kuunnella enemmän kuin nuorempaa, korkeammassa olevaa henkilöä, koska vanhuuteen liitetään kokemus ja viisaus (Duszak – Okulska 2011: 15). Tämä ikään liittyvä kulttuuri voi näkyä sekä nuorten että vanhempien kielessä. Nuorten odotetaan puhuvan vanhemmille kunnioittavasti, ja vastaavasti vanhemmalta odotetaan viisauteen ja auktoriteettiin yhdistettyjä kielimuotoja.

2.2 Yhteinen kieli: kielenkäyttäjänä yhteisö

Kieli on yhteisöllinen asia: se liittyy yksilöt yhteen. Yhteisön jäsenyys vaatii sen, että yksilö

käyttää yhteisön kieltä. Yhteisössä voi olla monia ääniä: jäsenillä on kullakin omat äänensä, mutta näiden äänten rinnalle kehittyvät myös ryhmien ja yhteisöjen omat tavat käyttää kieltä. Riippuu täysin yksilöstä ja hänen suhteestaan yhteisöön, kuinka paljon yksilön yksityiset ja yhteisölliset rekisterit eroavat toisistaan. Erilaisissa ryhmissä ja yhteisöissä on erilaiset dynamiikat. (Barton – Hamilton 1998: 7.) Perheissä kieleen vaikuttaa muiden yhteisöjen lailla se, millaista kieltä pidetään sopivana ja hyväksyttävänä, mutta niissä voi kuvitella kielen vaikutuksen juontuvan erityisesti ympäröivästä kulttuurista ja murteesta. Työyhteisöissä kielen voi odottaa olevan lähempänä yleiskieltä, koska tällaisissa yhteisöissä viestinnän ymmärrettävyys lähtökohdiltaan erilaisten ihmisten välillä on tärkeää. Ideologiset yhteisöt puolestaan keskittyvät tiettyihin aiheisiin ja arvoihin, joista yhteisön sisällä ensisijaisesti keskustellaan.

Yhteisöissä muokkautuvat jäsenten mieltymykset tietynlaista kieltä kohtaan. Puhujat käyttävät heille mieluisimpia malleja. Norminmukaista kieltä voidaan pitää parhaana, mutta kielellisessä mieltymyksessä voi olla muitakin näkemyksiä, jotka voivat olla jopa keskenään ristiriitaisia. (Hiidenmaa 2003: 28.) Yhteisöt voivat myös luoda tai käyttää ilmaisuja ja sanoja itselleen sopiviin tarkoituksiin. Lisäksi sosiaaliset ryhmittymät oppivat käyttämään sanoista ja ilmaisuista tiettyjä varianteja. Käytettävillä varianteilla voi olla omat sääntönsä: osaa käytetään vain ryhmän sisällä, toiset ovat hyväksyttäviä myös julkisessa käytössä. Joka tapauksessa oman variantin käyttämisellä voidaan ilmentää arvonantoa ryhmää tai yhteisöä kohtaan. (Downes 1984: 49–52.) Yhteisön omien varianttien käyttämisellä voidaan lisätä jäsenten samankaltaisuutta ja siten vahvistaa ryhmän identiteettiä. Toisaalta samanaikaisesti yhteisön tai ryhmän jäsenet voivat oppia tunnistettavan tavan vastata ulkopuolisille (Keltner – Oatley – Jenkins 2006: 227.) Tällä tavoin ulkopuolisillekin voidaan osoittaa ylpeyttä yhteisöön tai ryhmään kuulumisesta.

Yhteisöissä kielimieltymyksiin vaikuttaa se, mihin tarkoituksiin ne kieltä käyttävät. Kielenkäytön suhteen monipuolisin yhteisö lienee perhe. Niissä kielelliset toiminnot voivat sisältää muun muassa ohjeita ja neuvoja sekä suhteita luovaa ja ylläpitävää kommunikaatiota. Perheiden arkielämään voi liittyä lukemattomia erilaisia kielellisiä tilanteita, joista osa voi olla yksityisempiäkin, kuten päiväkirjan tai kirjeen kirjoittamista. (Barton – Hamilton 1998: 148–149.) Perheen kautta voidaan oppia myös erilaisia rekistereitä: vanhempien malli esimerkiksi lääkärin kanssa asioinnista siirtyy lapsille.

Yhteisöt eivät luo yksin omaa kieltään, vaan ne ottavat vastaan vaikutteita, aivan kuten

yksilötkin. Vaikutteita yhteisö voi saada monista eri lähteistä, muun muassa mediasta, jäseniltään ja muista yhteisöistä. On kuitenkin huomattava, ettei yhteisö automaattisesti omaksu kaikkia vaikutteita, vaan vain yhteisön arvoihin ja näkemyksiin sopivat seikat.

Tämän tutkielman aineisto on kerätty uskonnollisesta yhteisöstä, joten on syytä tarkastella sitä hieman lähemmin. Uskonnollisten yhteisöjen erityispiirteenä on hengellinen elämä, johon sisältyvät omat käsitteensä, rituaalinsa ja järjestelmänsä. Nämä liittyvät muun muassa moraalikäsitteisiin, yhteisön tehtäviin (esimerkiksi papit, suntiot ja diakonit) ja pyhänä pidettyihin kirjoituksiin. Kaikki uskonnollisessa yhteisössä ei ole käsitteellistettävissä, vaan siihen liittyy myös symboleja ja kuvia, kuten risti tai hymyilevän Buddhan kuva. (Lehtonen 2009: 54.)

Uskonnolliset yhteisöt vaikuttavat paljon jäseniinsä. Jäseniltä odotetaan sitoutumista yhteisön opetukseen ja toimintaan. Samaan aikaan uskonnollinen yhteisö vaikuttaa yksilön elämään myös yhteisön ulkopuolella. Esimerkiksi kristillinen kirkko rohkaisee seurakuntalaisiaan toimimaan omien elinyhteisöjensä hyväksi ja auttamaan lähimmäisiään. Lisäksi uskonnolliset yhteisöt kannustavat jäseniään toimimaan myös omien elinyhteisöjensä hyväksi. (Yeung 2003: 314–315.) Jäsenet saattavat pyrkiä keskusteluun naapureidensa kanssa hengellisistä kysymyksistä. Jotkin uskonnolliset yhteisöt odottavat jäsentensä kulkevan säännöllisesti ihmisten luona viemässä heidän sanomaansa eteenpäin. Esimerkiksi kristilliset yhteisöt katsovat tehtäväkseen evankeliumin julistamisen. Tämä tehtävä vaikuttaa jossain määrin yksilön kieleen, koska se vaatii heiltä Jumalan sanan välittämistä. (Nieminen 2003: 341.) Tähän voidaan valmistautua eri tavoin: harjoittelemalla sanottavaa, lukemalla raamattua, rukoillen ja muita keinoja käyttämällä. Joka tapauksessa siihen liittyy se, että yksilö omaksuu tiettyjä kielellisiä toimintoja, jotka voivat vaikuttaa siihen, kuinka yksilö ilmaisee itseään näissä asioissa spontaaneissa tilanteissa, erityisesti kyseisestä aiheesta puhuttaessa.

Yhteisöissä, ei vain uskonnollisissa, jäsenet oppivat yhteisiä käytäntöjä, jotka koskevat yhteisössä toimimista – myös käytettävää kieltä. Monet seurakunnat pyrkivät toiminaan yhteisöinä, joissa erilaiset ja samanhenkiset ihmiset voivat kohdata. Tällaisessa kontekstissa yksilö voi sekä ilmaista yksilöllisyytään samanhenkisten seurassa että toteuttaa sosiaalista puoltaan. (Yeung 2003: 315.) Vaikka hengellisyys onkin pääosin henkilökohtainen ja joillekin ihmisille hyvin yksityinen asia, siihen liittyy usein yhteisöllisesti opittuja sanallisia ja sanattomia käytäntöjä. Hengellisyyden ilmaisutavat ovat harvoin synnynnäisiä, vaan uskonnollisen yhteisön vaikutuksesta ihminen on kasvanut tiettyihin tapoihin. (Lehtonen

2009: 57–58.) Kristillisessä yhteisössä tällaisia opittuja toimintatapoja ovat muun muassa rukoukset: sanasta sanaan opitut rukoukset, kuten esimerkiksi Isä meidän -rukous tai jokin muu rukoustapa.

Kielen näkökulmasta uskonnollisen yhteisön suurin vaikuttaja lienee kirkon pyhät kirjoitukset, kristillisen yhteisön tapauksessa Raamattu. Nämä vaikutteet yltyvät uskonnollisten yhteisöjen ulkopuolellekin. Esimerkiksi Raamatun sisältämät metaforat ja sananlaskut ovat käytössä myös ei-kristillisillä yksilöillä, joskaan he eivät välttämättä itse tiedosta tätä. Kristillisen yhteisön jäsenen vaikutus on luonnollisesti vahvempi. Uskonnollisen yhteisön jäsenet ottavat osaa yhteisön rituaaleihin ja yhdistävät ne omaan elämäänsä: he keskustelevat rukouksessa Jumalan kanssa sekä yhdessä että yksityisesti. Tämä on kuitenkin monimutkainen aihe, koska yhteisön jäsenet oppivat yhteisesti rituaalit, mutta samaan aikaan heitä kannustetaan etsimään oma tapansa, oma kielensä, Jumalan kanssa keskusteluun. (Ross – Small 2012: 47.) Kielen näkökulmasta katsottuna tämä tarkoittaa kielellisesti kirjavaa yhteisöä, jolla on myös yhteiset kielenkäyttötapansa.

3 SUHTAUTUMISEN TEORIA

3.1 Taustaa

Suhtautumisen teoriassa kiinnostuksen kohteena on kieli, jota yksilö käyttää ilmaistessaan suhtautumistaan eri asioihin. Toisin sanoen suhtautumisen teoriassa tarkastellaan sitä, kuinka kielellistetään arvoja, näkemyksiä ja tunteita – yksilön subjektiivisuuden näkymistä kielellisissä valinnoissa. Suhtautumisen teoria pohjautuu systeemis-funktionaaliseen kielitieteeseen, joka näkee kielen toimintana. Siinä keskitytään tarkastelemaan kieltä toisaalta merkityksen annon ja toisaalta toimintatapojen näkökulmasta.

Systeemis-funktionaalisisssa kielitieteessä on kolme oleellista osaa: konteksti, teksti ja kielen systeemi. Toisin sanoen systeemis-funktionaalisisssa kielitieteessä tutkitaan sitä, miten ilmaisujen kautta toimitaan ja kuinka tämä toiminta on yhteydessä kielen systeemiin. (Luukka 2002: 89–90.) Tässä esittelen systeemis-funktionaalisissta kielitieteestä perusajatuksen lisäksi vain merkityspotentiaalim ja metafunktiot, koska ne luovat mielestäni oleellisimman pohjan suhtautumisen teorialle. Tarkastelun ulkopuolelle jää siis osia teoriasta, mutta se ei vähennä niiden arvoa. Ne eivät vain tuo tarpeellista tietoa tähän tutkielmaan.

Kieli systeemis-funktionaalisisn kielitieteen näkökulmasta on kiinteä osa sosiaalista vuorovaikutusta. Systeemi-osa on kielioppi. Toisin sanoen se on laaja järjestelmä, jonka mukaan puhuja rakentaa lauseensa ja valitsee sanansa. Se on yhtä aikaa sekä hierarkkinen että vapaa: on monia keinoja ilmaista samoja asioita, mutta toisaalta on myös sääntöjä, joiden mukaan kielellistämim tapahtuu. (Kress 1979: 3.) Systeemi määrittelee minkälaiset rakenteet ja yhdistelmät ovat mahdollisia. Käsitteen funktionaalimn osa puolestaan liittää kielen sen sosiaaliseen puoleen: kieltä käytetään tietyssä tarkoituksessa eli funktiossa (Kress 1979: 7). Nämä kaksi kieliteorian puolta yhdistyvät systeemis-funktionaaliseksi kieliteoriaksi siten, että kielijärjestelmän mahdollisuuksien mukaan yksilö tekee kielellisiä valintoja, jotka parhaiten sopivat tilanteeseen ja vievät keskustelua eteenpäin (Kress 1979: 9). Nämä erilaiset mahdollisuudet ja valinnat voidaan ajatella myös kielen rekisterinä (Halliday 1973/2003: 298). Tiivistäen voisi sanoa, että systeemis-funktionaalisisssa kieliteoriassa yhdistyy samanaikaisesti kieli järjestelmänä ja kieli vuorovaikutuksen välineenä.

Halliday puhuu kielestä merkityspotentiaalimn (Halliday 1997/2003: 248). Minkään kielen sanat eivät ole tiukasti sidottuja yhteen merkitykseen, vaan niille voidaan antaa erilaisia

merkityksiä puhujasta ja tilanteesta riippuen. Toisin sanoen kielessä olevat sanat ja ilmaisut saavat lopullisen merkityksen vasta käyttötilanteessa. Kielen merkityksen voidaan katsoa rakentuvan ihmisen kokemuksen, ihmissuhteiden ja diskurssin eli erilaisten metafunktioiden kautta. Ideationaalisessa metafunktiossa kieli rakentuu kokemukselle, interpersoonainen ihmisten väliselle vuorovaikutukselle ja tekstuaalinen metafunktio luo merkitykselle diskursiivisen kehyksen, jonka myötä toiset metafunktiot mahdollistuvat. (Halliday 1997/2003: 249.) Osittain metafunktiot ovat päällekkäisiä: kokemus ja ihmissuhteet vaikuttavat toisiinsa, vaikka niitä voidaankin tarvittaessa tarkastella erillisinä. Ideationaalinen metafunktio ja interpersoonainen metafunktio näkyvät sisällössä, näkökulmassa ja kontekstissa. Tekstuaalinen metafunktio toimii näiden sanallisena muotona. Se on tarpeen, jotta muut metafunktiot voitaisiin ilmaista. (Kress 1979: 29–30.)

Suhtautumisen teoria liittyy siis interpersoonaiseen metafunktioon. Ihmisten väliseen vuorovaikutukseen liittyy myös tunteiden ja arvojen jakaminen, mihin systeemifunktionaalisessa kieliteoriassa ole juurikaan kiinnitetty huomiota. Omien näkemysten ilmaisemisen voidaan katsoa olevan jopa merkittävä osa ihmisten välistä vuorovaikutusta, ja tätä kielellistä ulottuvuutta suhtautumisen teoriassa tarkastellaan.

Suhtautumisen teoriassa keskitytään siihen, miten tunteita, arvoja ja asenteita tuodaan esiin tekstissä. Näitä ilmaisuja voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Ensinnäkin voidaan tarkastella sitä, mihin asennoituminen (attitude) liittyy: onko se tunne (affect), vai arvioidaanko siinä ihmistä (judgement), toimintaa tai asiaa (appreciation). Toiseksi tarkastelun kohteeksi voidaan ottaa sitoutuminen (engagement) eli se, millä tavoin suhtautumista ilmaistaan – yksiaänisesti (monogloss) vai moniäänisesti (heterogloss). (Martin – White 2005: 35.) Tällä tarkoitetaan sitä, että teksteissä ilmaistut tunteet ja arvottaminen eivät aina ole kirjoittajan, vaan hän on voinut tuoda muiden ääniä tekstiinsä. Näissä tapauksissa on syytä huomata, että teksti edelleen kuvastaa kirjoittajansa näkemyksiä ja muiden äänet ovat kirjoittajan tulkintoja. Kirjoittaja on voinut kirjoittaa tekstiinsä muidenkin ääniä kuin vain omansa. Kirjoittaja voi tekstissään keskustella ja väitellä näiden äänien kanssa tai ne voivat vain tukea kirjoittajan omia ajatuksia. Kolmanneksi suhtautumisen systeemeissä voidaan tarkastella ilmaisujen asteittaisuutta eli kuinka eri ilmaisut eroavat voimakkuuden ja tarkkuuden perusteella toisistaan. (Martin – Rose 2007: 25–28.)

Suhtautumisen teoriaan voidaan yhdistää myös käsite stance. Sillä on monia eri suomennoksia, kuten asemoituminen, asenne ja positio. Ne kaikki ovat melko sopivia

käännöksiä, koska käsitteellä tarkoitetaan yksilön henkilökohtaista näkökulmaa, hänen asemaansa ja paikkaansa, josta hän asioita tarkastelee. Käsite sisältää yksilön taustan, kulttuurin ja arvot. (Johnstone 2009: 31.) Käsite voi toisinaan sisältää myös hänen fyysisen sijaintinsa. Tässä käytän suomennosta asemoituminen, koska siten voin selkeämmin erottaa käsitteen suhtautumisen teorian käsitteistä. Asemoituminen on kuitenkin tärkeä käsite suhtautumisen teoriaa käsiteltäessä, koska asemoitumisen tarkastelu on jonkun henkilökohtaisen näkökulman laajaa tarkastelua. Asemoituminen kertoo yksilön identiteetistä, ei hänen sosiaalisesta identiteetistään, siis siitä, millaisena muut hänet näkevät. Yksilön identiteetti – hänen luonteensa, arvonsa ja asenteensa – vaikuttavat hänen kielellisiin valintoihinsa, ne muodostavat yksilön oman tyylin. (Johnstone 2009: 46.) Tämä mielestäni osaltaan selittää sen, miksi tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen voidaan nähdä olevan ilmaisuista yksilöllisimpiä.

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen hieman tarkemmin, kuinka tunteet ja arvottaminen ilmenevät suhtautumisen teorian mukaan. Lisäksi esittelen suhtautumisen teorian osalta myös asteittaisuuden. Tuon siis suhtautumisen teoriasta esiin vain tähän tutkielmaan liittyvät seikat, joten monia teorian osa-alueita jää siis vaille tarkempaa tarkastelua.

3.2 Tunteet ja arvottaminen suhtautumisen teoriassa

Suhtautumisen teoriassa tunteet jaetaan karkeasti kahtia: positiivisiin ja negatiivisiin. Näitä tunteita voidaan ilmaista suoraan tai epäsuorasti. (Martin – Rose 2007: 29.) Ilmaistessamme tunteemme suoraan saatamme sanoa esimerkiksi olevamme rakastuneita kumppaniimme. Ilmaisussa näkyy selkeä tunnesana, jonka tarkoituksena nimenomaan on ilmaista tunnetta. Tunteiden ilmaisu voi olla myös epäsuoraa. Voimme antaa ymmärtää rakastavamme kumppaniamme esimerkiksi sanomalla, että *edelleen hänen näkemisensä lämmittää sydäntä*. Tunteiden ilmaisuun voidaan käyttää monenlaisia keinoja, eikä niissä ole välttämätöntä käyttää tunnesanoja. Tunteet voivat esiintyä implikoituina tekstissä tai ne voivat näkyä metaforissa. (Martin 2000: 155.) Konteksti ja tunneilmaisujen määrä voi vaikuttaa siihen, miten tunteelliselta teksti vaikuttaa. Nekin virkkeet, joissa ei tunneilmaisuja esiinny, voivat vaikuttaa tunteelliselta, koska ne ovat osa samaa kokonaisuutta tunteellisten ilmaisujen kanssa tai niiden semanttinen sisältö on tunteita herättävää. Esimerkiksi virke ”*Mitään ei ollut*

tehtävissä isän hyväksi, hän kuoli” ei sisällä tunteiden ilmaistemista, vaikka voikin herättää mielikuvan kirjoittajan tuntemuksista.

Kielellisesti tunteet voivat Martinin mukaan ilmetä kolmella tavalla. Ensinnäkin ne voidaan ilmaista **ominaisuutena**. Tällöin tunne voidaan liittää kuvaukseksi, esimerkiksi *surullinen kapteeni tähyisi horisonttiin* tai *kapteeni oli surullinen tähytessään horisonttiin* tai jopa, että *kapteeni tähyisi surullisesti horisonttiin*. Toiseksi tunne voidaan kuvata **prosessina**, mentaalisenä tai fyysisenä toimintana, esimerkiksi ”*hän kaipasi heitä*” on mentaalisen prosessin kuvaus, ”*hän itki*” on puolestaan fyysisen toiminnan kuvaus. Kolmanneksi tunne voi ilmetä kielessä **kommenttina**, esimerkiksi ”*Harmi, että hänen piti lähteä.*” (Martin 2000: 46.)

Tunteet voivat ilmetä kielessä myös eräänlaisina purkauksina, äännähdyksinä, kuten *ääk* ja *aah*, jotka eivät suoranaisesti tarkoita mitään. Purkauksiin voidaan laskea myös tietynlaiset sanonnat, kuten esimerkiksi *Luojan kiitos*, joita käytetään äännähdyksen tavoin tunteen spontaaniin ilmaisuun. Martinin ja Whiten (2005: 68) mukaan on vaikea luokitella näitä purkauksia selkeästi tunteeksi tai arvottamiseksi. Konteksti on luonnollisesti merkittävä tekijä ilmaisun merkityksen tulkinnassa, mutta itse kuitenkin pitäisin niitä ensisijaisesti tunteen ilmaisuna, joihin voi liittyä myös arvottava aspekti. Kyseessä voi olla puhtaasti säikähdys, mutta purkaus voi liittyä myös esimerkiksi tilanteeseen, jossa joku toimii ”väärällä” tavalla, mikä herättää turhautumista ja ärsytystä.

Arvottaminen jaetaan suhtautumisen teoriassa kahtia: inhimillisen toiminnan arvottamiseen (judgement) ja asia-arvottamiseen (appreciation). Inhimillisen toiminnan arvottaminen liittyy siihen, että arvotamme jotakuta henkilöä henkilökohtaisesti tai arvotamme moraalisesti hänen toimintaansa (Martin – Rose 2007: 32). Henkilökohtainen arvottaminen liittyy siihen, millaiseksi koemme henkilön ja millaisia tunteita hän meissä herättää. Moraalinen arvottaminen liittyy henkilön toimintaan, siihen, millaisena näemme hänen tekonsa omien moraalisten arvojemme läpi tarkasteltuna. Arvottaminen voi koskea myös asioita, kuten esineitä, taidetta, maisemia tms. Asiat voivat olla myös abstrakteja kuten ihmissuhteita tai elämänlaatua. On hyvä myös huomioida, ettei aina ole täysin selvää se, ollaanko arvottamassa ihmistä vai asiaa. (Martin – Rose 2007: 37–39.) Esimerkiksi arvostellessamme kitaristia arvotamme hänen soittotaitoaan, mutta emme välttämättä häntä henkilökohtaisesti. Toisaalta saatamme liittää asian, kuten soittotaidon, niin voimakkaasti ihmiseen, että arvottaessamme tällaista abstraktia asiaa arvottaminen liittyykin juuri

henkilöön.

Arvottaminen voidaan myös nähdä yhteiskunnallisesti opittuna asiana: inhimillisen toiminnan arvottaminen kertoo myös siitä, kuinka yhteiskunnassa tulisi toimia. Nämä yhteiskunnan säännöt opitaan jo kotona: jokainen kasvatetaan perheen ja yhteisön arvoihin. (Martin – White 2005: 45.) Nämä opitut toimintamuodot määrittävät sitä, kuinka toisten ihmisten toimintaa arvotetaan, vastaavatko he yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin ja ihanteisiin. Tähän liittyy sosiaalinen itsetunto, jota voidaan arvioida sen mukaan, kuinka ”normaali” on. Lisäksi tähän liittyy se arvottamisen näkökulma, jossa pohditaan yksilön arvoa muun muassa sen mukaan, kuinka pystyvä hän on, eli kuinka yhteiskunta hyötyy hänestä ja kuinka hänessä ilmenevät yhteiskunnan eettiset arvot. (Martin – White 2005: 52.) Kuten sanottua, nämä arvot ja asenteet ovat monin osin opittuja, ja niissä voi olla suuriakin eroja eri yhteiskuntien ja yhteisöjen välillä.

Asia-arvottaminen voi ilmetä Martinin mukaan kolmella tavalla: reaktiona (reaction), näkemyksenä (composition) ja arvonantona (valuation) (Martin 2000: 56). **Reaktiona** ilmenevä arvottaminen voi muistuttaa jossain määrin tunteen ilmaisemista. Reaktion voi sanoa kuvaavan arvotettavan asian vaikutusta eli pidettiinkö asiasta: oliko asia esimerkiksi viihdyttävä vai tylsä. Siinä ilmaistaan reaktio arvotettavaan seikkaan, esimerkiksi *se oli nautinnollista* tai *Peli vei heti mukaansa*.

Näkemyks puolestaan liittyy havaitsemiseen ja käsitykseen siitä, onko arvotettava asia looginen, ymmärrettävä kokonaisuus. Esimerkiksi virkkeessä *Vaikka en pidä itseäni varsinaisesti aktiivisena luonnon suojelijana siinä merkityksessä, kuin se yleensä ymmärretään, pidän tärkeänä luonnosta huolehtimista*. kirjoittaja antaa ymmärtää, että luonnonsuojelija on tietynlainen, mutta hän ei itse täytä tätä määritelmää. Käyttämäni määritelmä on laajamerkityksinen ja tulkitsee väljästi alkuperäistä käsitettä, joka sisältää pikemminkin asian jäsenyyneisyyden, rakenteen ja koostumuksen arvottamista, esimerkiksi millainen musiikkikappaleen tulisi olla. Tämä voidaan tulkita myös näkemykseksi, kuten olen tässä tutkielmassa tehnytkin: esimerkissä kirjoittajalla on näkemys luonnonsuojelijan kokonaisuudesta ja siitä, mitä kaikkea siihen kuuluu. Tarkasti alkuperäistä määritelmää vastaavia virkkeitä ei aineistossa juurikaan esiinny, joten tämä käsitteen laajennus on mielestäni tarpeen aineiston kattavaa tarkastelua varten.

Arvonanto taas liittyy mielipiteisiin, esimerkiksi *Omasta mielestäni parhaat vuodenajat ovat kevät ja kesä*. Nämä arvottamisen ilmaisut ovat tiedostetumpia kognitiivisen

toiminnan tuloksia. Nämä kolme asia-arvottamisen ulottuvuutta voidaan tulkita myös metafunktioiden ilmentymiksi: Reaktio vastaa ideationaaliseen metafunktioon, suora arvottaminen interpersoonaiseen metafunktioon ja näkemys tekstuaaliseen metafunktioon. (Martin 2000: 57.) Tämän tulkinnan jätän kuitenkin tämän tutkielman ulkopuolelle.

Pyydän kuitenkin ottamaan huomioon, että nämä kolme käsitettä olen kääntänyt itse, joten niistä todennäköisesti käytetään muissa teksteissä eri käännöksiä. Tutkielmani tarpeisiin nämä käännökset mielestäni riittävät, koska ne ovat vain pieni osa tutkielmaa, jonka pääosassa ovat tunteiden ja arvottamisen ilmaisut.

3.3 Ilmaisujen asteittaisuus

Asteittaisuus liittyy samassa tekstissä ilmenevien ilmausten erilaisiin voimakkuuksiin ja tarkkuuksiin. Toisin sanoen tunteet ja arvottaminen voidaan tuoda esiin erilaisella voimalla, jolloin ne voivat muodostaa eräänlaisen määrää tai intensiteettiä kuvaavan asteikon. (Martin – White 2005: 137.) Jokaisella tekstillä on oma asteikkonsa, ja sama ilmaisu voi olla erittäin voimakas yhdessä tekstissä, kun toisessa se on ilmaisuna vain kohtalaisen voimakas. Tekstit voivat kuitenkin olla yhteydessä toisiinsa, jolloin tekstit käyttävät yhteistä asteikkoa. Esimerkiksi kirjoittaja voi viitata aiempaan tekstiinsä ja ilmaista, miten tunteiden ja arvottamisen asteittaisuus uudessa tekstissä asettuu suhteessa vanhaan tekstiin. (Heiskanen 2012.)

Ilmaisua voidaan vahvistaa tai lieventää erilaisin keinoin. Yleisin lienee ilmaisua vahvistavien tai pehmentävien sanojen käyttö. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *erittäin*, *melko* ja *varsin*. Näiden sanojen merkitys riippuu niihin yhdistettyjen sanojen merkityksestä. Esimerkiksi erittäin-sana ei ole positiivinen tai negatiivinen sana itsessään. Näillä, ja monilla muilla vastaavilla sanoilla, tekstiin syntyy asteittaisuutta. Niiden avulla tekstin ilmaisuja voidaan suhteuttaa toisiinsa. (Martin – Rose 2007: 43–44.) Myös kiro sanat voivat toimia asteittaisuutta säätelevinä sanoina. Kuitenkaan tekstissä ei aina ole asteittaisuutta sääteleviä sanoja, vaan asteittaisuus ilmenee sanojen semanttisen sisällön perusteella. Esimerkiksi *huutaa* on voimakkaampi ilmaisu kuin *korottaa ääntään*.

Ilmaisut voidaan rakentaa siten, että niissä kiinnitetään huomio haluttuun asiaan, tai vastaavasti jotain voidaan häivyttää taka-alalle. Tätä sanotaan tarkentamiseksi (*sharpening*) ja

pehmentämiseksi (softening). Näin voidaan tehdä arvotettavia niistä ilmaisuista, jotka eivät oikeastaan ole arvotettavia. (Martin – Rose 2007: 46.) Esimerkiksi ilmaisu *Olen tavallaan poliisi* on pehmennetty ilmaisu, kun puolestaan ilmaisu *Nyt olen oikea poliisi* on tarkka. Näin saadaan asteittaisuutta poliisina olemiselle. Tällä tavoin voidaan määritellä myös ominaisuuksia, esimerkiksi suoraa arvottamista voidaan pehmentää puhumalla huonon sijaan huonohkosta.

Ilmaisuja tarkentamalla voidaan luoda kuva varmuudesta. Erittäin tarkat ilmaisut antavat asiantuntevan, auktoriteettisen vaikutelman. Pehmennys voi vastaavasti vaikuttaa epävarmuudelta, mutta sitä voidaan käyttää myös lieventämiseen, erityisesti kielteisissä ilmauksissa. Näissä tapauksissa on useimmiten kyse solidaarisuudesta vastapuolta kohtaan. Positiivisen ilmaisun pehmentämiseen voi liittyä monia syitä. (Martin – White 2005: 139–140.) Se voi olla tarpeen esimerkiksi oman imagon varjelemiseksi: ettei vaikuttaisi fanaattiselta. Positiivista ilmaisua pehmentämällä voidaan myös helpottaa kohteliaisuuden ja kehuun vastaanottamista: ylenpalttinen ylistäminen voi tietyissä kulttuureissa olla kiusaannuttavaa.

4 AINEISTO JA ANALYYSIMENETELMÄT

4.1 Yhteisö aineiston takana

Yhteisö, josta aineisto on kerätty, on pieni protestanttinen seurakunta Keski-Suomesta. Aineistoa kerätessäni sillä oli noin 180 jäsentä, mutta määrä on sittemmin hieman kasvanut. Viikoittain seurakunnan pitämien tilastojen mukaan jumalanpalveluksiin osallistuu noin 60–80 ihmistä. Seurakunnan jäsenistä noin 100 henkilöä on aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa virkailijoina, vapaaehtoistyöntekijöinä tai muuten vain mukana erilaisissa tapahtumissa ja kokoontumisissa, kuten raamattupiireissä, hyväntekeväisyssystempauksissa ja illanvietoissa. Yhteisö on melko tiivis, sillä se koostuu perheistä, ystävistä ja tuttavista, ja siten yhteisön jäsenet viettävät aikaa yhdessä myös seurakuntatoiminnan ulkopuolella. Ennen kaikkea heitä kuitenkin yhdistää heidän yhteinen uskonsa.

Seurakunnasta on maahanmuuton myötä tullut monikulttuurinen, ja siellä voi kuulla puhuttavan monia eri kieliä. Periaatteena seurakunnalla onkin, että jokainen on tervetullut – kunhan kunnioittavat rauhaa ja toisia. Seurakunnalla on selkeät arvot, jotka liittyvät kokonaisvaltaiseen kristillisyyteen. He uskovat Jumalan ja Jeesuksen olevan juuri sellaisia, jollaisina heidät on kuvattu Raamatussa. Usko on olennainen osa seurakunnan elämää kaikilla elämän osa-alueilla, sillä seurakuntalaiset pyrkivät elämään oppiensa mukaan. He haluavat myös auttaa tarvitsevia ja viestittää toivosta, jonka Jeesus on kaikille heidän oppiensa mukaan antanut.

Kuten kaikki kristilliset yhteisöt, myös tämä yhteisö lukee paljon Raamattua. Lisäksi kirkko, jonka osa seurakunta on, tuottaa paljon kirjallisuutta, pääasiassa hengellistä, mutta myös esimerkiksi terveyteen ja henkiseen hyvinvointiin liittyvää tietokirjallisuutta. Seurakunnan kautta näitä kirjoja voi ostaa ja lukea. Lisäksi seurakunnalla on pieni kirjasto, jonka kautta sen jäsenet voivat myös saada luettavakseen seurakunnan arvoihin liittyvää kirjallisuutta. Näiden tekijöiden voidaan katsoa osaltaan vaikuttavan yhteisön kieleen ja sitä kautta sen jäsenten omaan kielenkäyttöön.

Tämä yhteisö on siis juuri sopiva tutkielmaani ajatellen. En ole itse yhteisön jäsen, joten voin tarkastella yhteisölle tärkeitä aiheita ulkopuolisen silmin. Tämä on mielestäni oleellista, koska tutuille fraaseille ja ilmaisutavoille voi tavallaan sokeutua eli niiden kaikkia mahdollisia tulkintatapoja on vaikea kyetä näkemään, koska ne saavat automaattisesti tietyn

sisällön.

Vaikka yhteisön arvomaailma vaikuttaa merkittävästi analyysiin ja sen tuloksiin, en pidä erityisen tärkeänä sitä, että tutkimuskohteenani nimenomaan hengellinen yhteisö. Tämän tutkimuksen aineiston olisi voinut kerätä mistä tahansa arvoyhteisöstä. Sen sijaan tutkielmani kannalta on mielestäni tärkeää se, että yhteisön jäsenet jakavat saman arvomaailman, ehkä pienin yksilöllisin eroin, ja viettävät paljon aikaa yhdessä. Tällaista taustaa vasten on mielestäni käytännöllistä tarkastella tunteiden ja arvottamisen ilmaisutapoja ja niiden monipuolisuutta.

4.2 Aineisto ja sen keruuprosessi

Aineisto on kerätty pyytämällä seurakunnan jäseniltä tekstinäyte, jossa kukin kirjoittaja käsittelee jotain itselleen tärkeää aihetta. Päätin pyytää seurakuntalaisia kirjoittamaan tekstit erikseen tätä tarkoitusta varten, koska aidot, spontaanisti kirjoitetut tekstit eivät todennäköisesti olisi riittävän yhteneviä ja keskenään vertailukelpoisia, enkä uskonut kenenkään haluavan luovuttaa yksityisiä, henkilökohtaisia tekstejään tutkimustarkoituksiin.

Ennen varsinaista kirjoituspyyntöä tiedustelin seurakunnalta osallistumishalukkuutta tarpeettoman työn välttämiseksi. Riittävän moni ilmaisi halukkuutensa tekstinäytteen kirjoittamiseen, joten tein tekstinäytteiden keräystä varten ohjeet. Lisäsin kirjeeseen myös pyynnön ja lyhyen selityksen, jotta myös ne, jotka eivät aiemmin olleet paikalla, voisivat halutessaan osallistua ja saada samat ennakkotiedot tutkielmasta kuin muutkin.

Kirjeessä (Liite 1) kerrottiin lyhyesti, että kyseessä on suomen kielen maisterintutkielma, joka käsittelee kirjoitettua kieltä. En kertonut seurakuntalaisille tutkimusaihetta etukäteen, jotta se ei vaikuttaisi teksteihin. Seurakuntalaiset saivat tietää etukäteen vain sen, ettei tutkimus koske oikeinkirjoitusta tai kielioppisääntöjä, jotta kynnyksen tekstin kirjoittamiseen olisi mahdollisimman matala.

Seurakuntalaisille tein selväksi, että tekstin antaminen tutkimuskäyttöön on vapaaehtoista, ja oman tekstinsä voisi pyytää milloin tahansa takaisin pois tutkimuskäytöstä. Selitin myös, että tutkielmaani varten tekstin kirjoittavien tulee olla seurakunnan täysi-ikäisiä jäseniä ja kirjoittajan äidinkielen tuli olla suomi.

Täysi-ikäisyys tärkeä vaatimus, koska halusin seurakuntalaisten kirjoittavan tekstinsä

anonymisti. Alaikäisen osallistuminen olisi vaatinut huoltajan suostumuksen, mikä olisi rikkonut anonymiteetin, joka oli mielestäni tarpeellinen tutkielmassani. Pyysin seurakuntalaisia kirjoittamaan tekstinsä anonymisti, koska tunsin muutaman seurakunnan jäsenistä ennestään, enkä halunnut tämän seikan vaikuttavan siihen, kuinka tulkitsen tekstejä ja siten hankaloittaisi analyysia. Lisäksi anonymiteetti antaisi kirjoittajille mahdollisuuden kirjoittaa tekstinsä vapaammin.

Jotta kirjoittajat voisivat halutessaan vetäytyä tutkimuksesta ja saada tekstinsä takaisin, pyysin kirjoittajia käyttämään nimimerkkiä. Tämä oli tärkeää sen vuoksi, etten voinut kertoa seurakuntalaisille tutkimusaihetta ja -suunnitelmaa ennen aineistonkeruuta. Tekstit oli palautettu kirjekuorissa, jotka avasin vasta paljastettuani seurakuntalaisille tutkimusaiheeni. Nämä seikat aineistonkeruussa olivat tärkeitä, jotta tutkimusaiheen kuultuaan halukkaat voisivat saada tekstinsä lukemattomina takaisin itselleen. Kukaan tutkielmaan osallistuneista seurakuntalaisista ei pyytänyt tekstiään takaisin itselleen; osa kirjoittajista ei ollut edes laittanut nimimerkkiä tekstiinsä.

Kirjoittajille annoin ohjeeksi kirjoittaa jostain itselleen tärkeästä aiheesta. Halutessaan sai kirjoittaa useammastakin tärkeästä asiasta. Lisäksi pyysin, ettei kirjoittaja pyytäisi apua kirjoittamiseen, jotta kaikki kielelliset valinnat olisivat varmasti kirjoittajan itsensä tekemiä. Kukin kirjoittaja sai siis itse rajata aiheen tarkemmin, päättää tekstin tyylin, näkökulman ja pituuden. Kirjoittamisen helpottamiseksi liitin kirjoitusohjeeseen muutaman apukysymyksen (esimerkiksi miten tärkeä asia ilmenee kirjoittajan elämässä), joiden tarkoituksena oli ohjata kirjoittajaa valitsemaan tekstiinsä mahdollisimman henkilökohtainen näkökulma.

Aineiston keruuseen varasin runsaasti aikaa, koska on hyvin vaikeaa saada mahdollisesti kymmenien ihmisten aikataulut sopimaan yhteistä kirjoitustuokiota varten. Halusin myös kirjoittajien pystyvän keskittymään mahdollisimman hyvin kirjoittamiseen ja käyttävän siihen tarvitsemansa ajan, jotta mahdollisimman moni tekstinäyte olisi harkittua tekstiä. Tästä syystä kukin tekstinäytteenantaja kirjoitti tekstinsä kesän 2012 aikana itselleen sopivimpana hetkenä. Aineiston keruu alkoi toukokuussa 2012 ja viimeisen tekstinäytteen sain elokuussa 2012. Tekstejä kertyi yhteensä 24 kappaletta, ja niiden pituus vaihteli 11 virkkeestä 75 virkkeeseen. Suurin osa teksteistä on melko lyhyitä: kymmenen teksteistä sisältää alle 20 virkettä, kymmenen alle 40 virkettä ja vain neljässä tekstissä on enemmän kuin 40 virkettä.

4.3 Tekstin kirjoittaneiden taustatiedot

Tekstin kirjoittamisen lisäksi pyysin kirjoittajilta seuraavia taustatietoja: sukupuoli, ikä, koulutustaso sekä aika paikallisseurakunnan ja kirkon jäsenenä. Nämä taustatiedot katsoin oleellisiksi, koska niiden avulla voidaan tarkastella kunkin kirjoittajan ilmaisutapoihin vaikuttavia taustatekijöitä. Kuten jo aiemmin toin esiin, voi erilaisilla taustatekijöillä odottaa olevan vaikutusta kirjoittajien tapoihin ja taitoihin. Seurakunnan jäsenyyden pituuden arvelin voivan vaikuttaa myös osaltaan analyysin tuloksiin. Vain vähän aikaa seurakunnan jäsenenä ollut tekstinäytteenantaja ei välttämättä vielä ole omaksunut yhteisön tapoja ilmaista sen toimintaan liittyviä tunteita ja arvoja.

Tekstinäytteistä kuusi on miehen kirjoittamaa, 15 naisen ja kolme palautettiin ilman taustatietoja. Näiden kolmen tekstinäytteen voi kuitenkin päätellä olevan naisilta, koska nimimerkit (esimerkiksi Isomummo) viittaavat naiseen, mutta muista taustatiedoista ei tekstinäytteiden perusteella voi tehdä selviä päätelmiä. Näitä taustatiedottomia tekstejä en kuitenkaan ole huomionut pohtiessani iän tai sukupuolen vaikutusta teksteissä, huolimatta selkeistä viittauksista kirjoittajan ikään tai sukupuoleen. Muutoin olen tarkastellut niissä esiintyviä tunteiden ja arvottamisen ilmaisuja muiden tekstinäytteiden lailla.

Kirjoittajien ikäjakauma on melko laaja. Nuorin tekstinäytteenantaja on 22-vuotias ja vanhin puolestaan 72-vuotias. Suurin osa, eli kymmenen kirjoittajaa, on 30–50-vuotiaita, kirjoittajista neljä on alle 30-vuotiasta ja seitsemän kirjoittajaa on yli 60-vuotiaita. Mielestäni eri ikäluokissa on riittävästi eri kirjoittajia, jotta voin halutessani tarkastella ikäluokkien välisiä eroja tämän yhteisön osalta.

Kysyin tutkielmaani varten tietoa myös kirjoittajien koulutustasosta. Siinä, kuten muissakin taustatiedoissa, oli melko runsaasti vaihtelua: keskiasteen koulutuksen saaneesta aina tohtoriin saakka. Suurin osa (14 henkilöä) ilmoitti koulutustasokseen vähintään alemman korkeakoulututkinnon. En kuitenkaan tiedä mille aloille tekstinäytteenantajat ovat kouluttautuneet. Näillä seikoilla voi olla merkitystä kielenkäytön kannalta, mutta tällä aineistolla en mielestäni kykene hyödyntämään näitä tietoja sanoakseni mitään selkeää edes tämän yhteisön osalta. Tästä syystä päätin lopulta olla huomioimatta tätä seikkaa tutkielmassani ja aineiston analyysissä. Pidän tätä ratkaisua oikeana, koska en olisi voinut selvittää kirjoittajien ammattia loukkaamatta heidän anonymiteettiään, jota pidän tärkeänä

tämän tutkielman analyysia ajatellen.

Seurakunnan jäseninä useimmat kirjoittajista olivat olleet kauan, pisimmillään 52 vuotta. Kirjoittajista uusimmat seurakunnan jäsenet olivat liittyneet yhteisöön noin 6 kuukautta ennen kirjoituspyyntöä. Kaikki kirjoittajat olivat kuitenkin olleet kyseessä olevan kirkon jäsenenä useita vuosia, eli he olivat aiemmin olleet jäsenenä saman uskontokunnan eri kaupungin seurakunnassa. Useimmat olivat olleet kirkon jonkin seurakunnan jäsenenä koko elämänsä ajan. Pisimmillään seurakunnan jäsenenä oltiin oltu jopa 58 vuotta. Koska kirkko, joskin eri seurakuntien kautta, on kaikille tekstinäytteenantajille erittäin tuttu, en ota tätä tekijää huomioon analyysissäni. Päädyin tähän ratkaisuun, koska koen, etten kykenisi epäilyksettä osoittamaan, onko tällä seikalla merkitystä näiden näytteenantajien osalta.

4.4 Aineiston analysointi

Aineistoani olen analysoinut kahdesta näkökulmasta: olen tarkastellut sekä tunteiden ilmaisemista että arvottamisen ilmaisemista. Molemmissa tapauksissa olen hyödyntänyt suhtautumisen teoriaa. Analyysia varten poimin aineistosta 82 tunnetta ilmaisevaa virkettä ja kolme hymiötä sekä 84 arvottavaa virkettä, jotka jakautuvat 50 inhimillistä toimintaa arvottavaan ja 34 asiaa arvottavaan virkkeeseen.

Tunteiden ilmaisutapojen tarkastelua varten poimin aineistosta ne virkkeet, joissa kirjoittaja oli mielestäni selkeästi pyrkinyt ilmaisemaan tunnetta. Jätin huomiotta virkkeet, joissa vaikutelma tunteesta syntyi pelkästään semanttisen sisällön perusteella, esimerkiksi *Mitään ei ollut tehtävissä isän hyväksi, hän kuoli*. En myöskään ole ottanut tarkasteltavakseni virkkeitä, joissa vain puhutaan tunteista, koska tunteista puhuminen ei ole tunteiden ilmaisemista. Esimerkiksi virkkeessä *Uskon Jumalan hyvän tahdon johdattavan minut tekemisiin asioiden kanssa, jotka tekevät minut isossa kuvassa onnellisiksi*. Kirjoittaja puhuu onnellisuudesta, mutta virke ei kuitenkaan sisällä tunneilmaisua. Kirjoittaja ei ilmaise tunnetta vaan puhuu onnellisuudesta käsitteellisellä tasolla. Näitä tällaisia virkkeitä ei myöskään ollut aineistossa kovinkaan monta, joten niiden käsittely tai käsittelemättä jättäminen ei mielestäni vaikuta aineiston analyysin tuloksiin.

Analysoitavat virkkeet jaoin kolmeen kategoriaan suhtautumisen teorian mukaisesti: ominaisuutena ilmaistuihin tunteisiin, toimintana ja prosessina ilmaistuihin tunteisiin ja

kommenttina ilmaistuihin tunteisiin. Analyysi-luvussa tarkoitukseni on esitellä kattavasti aineiston monimuotoisuus tunteiden ilmaisuista tuomalla esiin erilaiset variantit kustakin kategoriasta.

Arvottamisen ilmaisutavat päätin jakaa suhtautumisen teoriaa mukaillen kahteen kategoriaan: inhimillistä toimintaa arvottaviin ja asiaa arvottaviin virkkeisiin. Inhimillistä toimintaa arvottaviin virkkeisiin olen jakanut ne virkkeet, joissa kirjoittaja on arvottanut Jumalaa, Jeesusta, perhettä tai perheenjäsentä, ystäviä, lemmikkiä, seurakuntaa tai itseään. Näihin sisältyvät sekä henkilöä, hänen ominaisuuksiaan ja taitojaan että henkilön toimintaa arvottavat virkkeet. Asiaa arvottavat virkkeet sisältävät muun muassa elämän, taitojen, harrastusten, Raamatun ja sen sanoman sekä paikkojen arvottamista.

Inhimillistä toimintaa arvottavia virkkeitä päätin tarkastella hieman eri lähtökohdista kuin tunneilmaisuja. Sen sijaan, että tarkastelisin niitä pelkästään sen mukaan, arvotetaanko virkkeissä henkilöä vai hänen toimintaansa, tarkastelen sitä, millaisin tavoin on arvotettu samoja henkilöitä, esimerkiksi Jeesusta tai itseään. Näin voin mielestäni selkeämmin esitellä aineiston kielellistä monimuotoisuutta inhimillistä toimintaa arvottavissa ilmaisuissa. Asia-arvottamista sisältävien virkkeiden tarkastelussa olen hyödyntänyt suhtautumisen teoriassa esiintuotuja seikkoja, koska arvotettavien asioiden joukko aineistossa on melko kirjava. Olen siis analyysissäni tarkastellut näitä virkkeitä sen mukaan, ovatko ne mielestäni reaktioita (reaction), näkemyksiä (composition) vai arvonantoa (valuation).

Ne ilmaisut, jotka sopisivat sekä tunteiden ilmaistuihin että arvottamisen ilmaistuihin, olen ryhmitellyt sen mukaan, mikä niissä on ensisijainen ilmaisutapa. Esimerkiksi *Minusta tuntuu, että maailma on ahneempi paikka* -tyyppiset ilmaisut olen luokitellut ensisijaisesti tunnetta ilmaiseviksi virkkeiksi, vaikka niissä on selkeästi arvottavakin ulottuvuus. Ne kuitenkin kuvaavat mielestäni ensisijaisesti tunnetta tai tuntemusta, joten käsittelen niitä sen mukaan.

Analyysi-luvussa esittelen aluksi yleisiä huomioitani aineiston tunteiden ja arvottamisen ilmaisuista. Lisäksi tuon esiin yleisluontoisesti huomioitani sukupuolen ja iän vaikutuksesta tunteiden ja arvottamisen ilmaistuihin sekä asteittaisuuden ja tarkkuuden ilmenemiseen aineistossa. Tarpeen mukaan tuon näitä seikkoja esiin tarkemmin myös tarkastellessani tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen eri muotoja.

Analyysini tulosten esittelyä varten olen valinnut aineistostani esimerkkejä. Olen pyrkinyt valitsemaan ne mahdollisimman monesta eri tekstistä, jotta analyysi-luku ei

perustuisi vain muutamien kielellisesti taitavampien kirjoittajien ilmaisutapoihin ja kuvastaisi selkeämmin yhteisön kielenkäyttöä. Olen tarvittaessa muokannut joitakin esimerkkeinä käyttämiäni virkkeitä, esimerkiksi muuttamalla nimiä ja jättämällä paljastavaa tekstiainesta pois. Lisäksi olen tehnyt esimerkkeihin alleviivauksia, joiden avulla pyrin korostamaan tiettyjä seikkoja esimerkivirkkeissä. Nämä seikat eivät kuitenkaan vaikuta millään tavoin analyysin tuloksiin tai niiden tulkintaan.

5 TUNTEET JA ARVOTTAMINEN AINEISTOSSA

5.1 Yleistä aineiston tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoista

Kaikissa aineiston teksteissä esiintyi arvottamisen ilmaisuja, mutta sen sijaan tunteiden ilmaisut puuttuivat neljästä tekstistä kokonaan. Näihin teksteihin valittu näkökulma selittää ilmaisujen puuttumisen. Yksi teksteistä on tiedotteenomainen ja käsittelee neutraalista näkökulmasta kirjoittajalle tärkeää aihetta. Kahdessa tekstissä käsitellyn aiheen vuoksi tarkasteltavat ilmaisut olivat arvottavia, eivät tunteita sisältäviä. Neljännessä tekstissä kirjoittaja kirjoittaa tunteista, mutta ei itse ilmaise niitä. Tämä voi johtua siitä, että kirjoittajat pyrkivät tuomaan tärkeänä pitämiään aiheita asiallisesti esiin, eikä tunteellinen kielenkäyttö heidän mielestään välttämättä sovi siihen.

Tunneilmaisujen määrä vaihtelee tekstien välillä melko paljon, teksteissä on 0–11 tunnetta sisältävää virkettä. Kymmenessä tekstissä 24:stä oli kolmesta viiteen tunnetta ilmaisevaa virkettä ja vain neljässä tekstissä oli enemmän kuin seitsemän virkettä, joissa ilmaistaan tunnetta. Tekstien pituudella ei tässä vaikuta olevan merkitystä. Eniten tunnetta ilmaisevia virkkeitä sisältävät tekstit ovat myös pitempiä kuin vähemmän tunnetta ilmaisevia virkkeitä sisältävät tekstit, mutta selkeää kausaalista suhdetta ei näiden tekijöiden välillä ole. Esimerkiksi 11 virkkeen tekstissä oli kaksi tunnetta sisältävää virkettä, mutta vastaavasti eräs 26 virkkeen pituisessa tekstissä ei ollut tunnetta sisältäviä virkkeitä lainkaan. Tunneilmaisut liittyivät useimmiten positiivisiin tunteisiin; negatiivisia tunteita oli vain muutamissa teksteissä. Tämä selittyy teksteihin valituilla aiheilla.

Tunneilmaisujen määrään näyttää vaikuttavan eniten valittu aihe ja näkökulma. Tämä on myös selkein ero miesten ja naisten välillä. Vaikka useimmat kirjoittajat sukupuolesta riippumatta ovatkin valinneet henkilökohtaisen näkökulman tekstiinsä, on miesten kirjoittamat tekstit yleensä kirjoitettu kevyemmästä aiheesta. Kuudesta miehestä kolme kirjoitti harrastuksistaan, kaksi keskittyi uskonarvojensa esiintuotiin ja yksi mies pohti tekstissään Jumalan, seurakunnan ja perheen tärkeyttä. Aiheen tai näkökulman vuoksi kolmen miehen teksteissä ei ole lainkaan tunneilmaisuja. Muilla miehillä oli yksi tai kaksi tunnetta ilmaisevaa virkettä, jotka ilmaisivat harrastuksen tuomaa hyvää oloa tai epäsuorasti kiintymystä perheeseen.

Naisista vain yhdeltä kirjoittajalta puuttui tunnetta ilmaisevat virkkeet. Sen sijaan tämä

kirjoittaja kirjoitti tunteista. Muutoin useat naiskirjoittajat ilmaisivat tunteita, eniten onnellisuuden ja kiitollisuuden tunteita, jotka liittyivät perheeseen tai Jumalaan ja Jeesukseen. Muut ilmaistut tunteet liittyivät muun muassa kuvattuun tilanteeseen, kuten suuttumus jonkun kokemasta vääryydestä, tai harrastuksen tuomiin myönteisiin tunteisiin.

Ikä sen sijaan ei aineiston perusteella vaikuta tunneilmaisuja sisältävien virkkeiden määrään tai niiden muotoon. Iän vaikutus näissä virkkeissä näkyy mielestäni ensisijaisesti virkkeiden temporaalisessa ulottuvuudessa: nuoret kirjoittajat käsittelevät nykyhetken tai lähimenneisyyden tunteita. Muuan nuori kirjoittaja ilmaisi myös tunnetta, jota saattaa tietyissä tilanteissa tuntea tulevaisuudessa: *”Erityisen tärkeitä ovat tietysti rakkaat perheenjäseneni sekä ystäväni ja rakas poikaystäväni. Tai en jaksaisi täällä maapallolla tallustella yhtä reippaasti.”* Tässä ilmaisussa näkyy epäsuorasti kirjoittajan tämän hetkinen tunne *”tallustella reippaasti”*, joka muuttuisi, jos hän menettäisi läheisiään.

Vanhemmat, eli yli 60-vuotiaat kirjoittajat, ilmaisivat nykyhetken tunteita, kuten nuoretkin kirjoittajat, mutta tämän lisäksi monet heistä ilmaisivat paljon myös kaukana menneisyydessä kokemiaan tunteita: *”Työnsin käteni isän kaulaan ja alle, siinä oli pienen tytön turvallinen olo (olin silloin noin 5-6 vuotias.)”* Esimerkin lailla monet vanhemmista kirjoittajista viittaavat lapsuuteensa. Tähän on mielestäni luonnolliset syyt. Kirjoittajille tärkeimmät asiat ovat olleet heidän elämässään kauan. Tuodessaan esiin asioita ja niihin liittyviä tunteita useiden vuosikymmenten takaa kirjoittajat tavallaan korostavat asian tärkeyttä heidän elämässään. Nuoremmat kirjoittajat eivät tähän luonnollisestikaan pysty, minkä vuoksi he keskittyivät ajallisesti nykyhetkeen.

Kuten jo aiemmin totesin, arvottamista sisältäviä virkkeitä oli jokaisessa tekstinäytteessä; niitä oli teksteissä 1–8 kappaletta. Se, että näitä ilmaisuja esiintyi kaikissa teksteissä, toisin kuin tunneilmaisuja, johtunee antamastani kirjoitusaiheesta. Kirjoittaessaan itselleen tärkeistä asioista kirjoittajille on luontevaa arvottaa. Jo kirjoitusaiheen valinta itsessään voidaan tässä tapauksessa nähdä myönteisenä arvottamisena. Tunneilmaisut sen sijaan eivät ole välttämättömiä, kun halutaan ilmaista jonkin asian tärkeyttä. Kaikkiaan arvottamista sisältäviä virkkeitä oli aineistossa 84, joista oman tulkintani mukaan 50 arvotti inhimillistä toimintaa ja 34 virkettä arvottivat asiaa.

Kuten tunneilmausujenkin osalta, myös arvottamisen ilmaisujen määrään ja laatuun vaikutti kaikkein eniten annettu aihe, eikä esimerkiksi tekstin pituudella ollut selvää korrelaatiota arvottavia ilmaisuja sisältävien virkkeiden määrään. Aineistossa esiintynyt

arvottaminen liittyi useimmissa teksteissä yhteisön arvoihin: monet käsittelivät ja arvottivat teksteissään Jumalaa, Jeesusta, uskoa, Raamattua, seurakuntaa ja muita yhteisön arvoja käsitteleviä aiheita. Vain kahdessa tekstissä ei ollut lainkaan mainintoja näistä aiheista tai viittauksia niihin. Monet niistäkin kirjoittajista, jotka eivät valinneet kirjoittaa näistä aiheista, toivat jollain tavalla esiin Jumalan tai uskon tärkeyden itselleen. Se saattoi näkyä lyhyenä huomautuksena jonkin aiheen yhteydessä, esimerkiksi *Tästä seurasi se, että Jumala siunasi opintoni, valmistuin kurssini parhaana*. Eräs kirjoittaja toi esiin Jumalan tärkeyden kirjoituksensa aluksi ennen varsinaisen asian käsittelyä: *Jos ajattelen listata oman elämän tärkeysjärjestyksen olisi se 1. Jumala, 2. perhe, 3. työ, 4. seurakunta ja sitten muut asiat. Otan kuitenkin tällä kertaa näkökulmaksi muut asiat, – –*. Nämä aihevalinnat selittävät myös sen, että inhimillistä toimintaa arvottavia ilmaisuja on enemmän kuin asiaa arvottavia ilmaisuja. Vaikka Jumala ei olekaan ihminen, häntä arvotetaan inhimillisenä entiteettinä.

Ne, jotka ottivat aiheekseen Jumalan tai jonkin muun yhteisön arvoja käsittelevän aiheen, käsittelivät aihetta pääasiassa henkilökohtaisesta näkökulmasta. Useimpien kirjoittajien ensisijaisena pyrkimyksenä oli korostaa Jumalan ja uskon tärkeyttä heidän elämässään. Osa kirjoittajista näki tekstin kirjoittamisen jopa tilaisuutena todistaa uskostaan ja mahdollisesti jopa vakuuttaa lukija ”ottamaan uskon askel Jumalan kunniaksi”. Muut arvotettavat asiat olivat aineistossa vähemmistönä, ja ne liittyvät harrastuksiin, perheeseen ja kirjoittajaan itseensä.

Sukupuolella tai iällä ei näytä olevan merkitystä arvottavia ilmaisuja sisältävien virkkeiden määrään. Sen sijaan aineiston perusteella miehet käyttävät vähemmän inhimillistä toimintaa arvottavia ilmaisuja, mikä johtunee valitun aiheen lisäksi myös näkökulmasta. Vaikka Jumala, perhe ja harrastukset nousivat aiheina esiin iästä ja sukupuolesta riippumatta, keskittyivät miehet enemmän harrastustensa arvottamiseen, tai Jumalan arvottamisen sijaan he arvottivat pelastussanomaa. Naiskirjoittajat puolestaan kirjoittivat usein siitä, kuinka tärkeitä läheiset, Jeesus ja Jumala heille ovat, minkä vuoksi heillä esiintyi runsaammin inhimillistä toimintaa arvottavia ilmaisuja.

Ilmaisutavan valintaan näyttää myös vaikuttavan jokin muu seikka kuin sukupuoli tai ikä. Yhteisöllä voidaan melko varmasti sanoa olevan vaikutusta kirjoittajien käyttämiin ilmaisiin, mutta mielestäni on vaikea osoittaa mitään ilmaisutapaa yhteisön omaksi. Myös yhteisölle tärkeitä asioita arvottavissa ilmaisuissa on vaihtelua niin paljon, että on helppo olettaa kirjoittajien saaneen kielellisiä vaikutteita myös yhteisön ulkopuolelta. Tämä ei ole

odottamatonta tai yllättävää, koska kristillisiä arvoja levittäviä organisaatioita on monia, ja ne ovat usein tekemisissä keskenään. Tässä tapauksessa ilmaisujen monimuotoisuutta voidaan pitää myös osoituksena siitä, ettei yhteisö, josta tutkielmani aineisto on kerätty, ole suljettu, vaan on vuorovaikutuksessa monien muiden kristillisten yhteisöjen kanssa.

5.2 Tunteiden ilmaiseminen tärkeistä aiheista kirjoitettaessa

5.2.1 Ominaisuutena ilmaistut tunteet

Virkkeitä, joissa esiintyi tämän kategorian tunneilmaisuja, oli aineistossa 29 kappaletta. Niitä esiintyi useimmissa teksteissä. Tämän kategorian ilmaisut puuttuivat vain teksteistä, joissa ilmaisujen määrä oli erittäin vähäinen. Useimmissa teksteissä tämän kategorian tunteiden ilmaisua käytettiin suoraan tunneilmaisuun, mutta aineistossa esiintyi myös ilmaisuja, jotka voidaan nähdä epäsuorina ilmaisuina. Pääasiassa tämän kategorian ilmaisuja käytettiin kertomaan kirjoittajan omia tunteita, mutta tunneilmaisuissa näkyi myös lemmikin tunteita ja passiivimuotoista tunteen ilmaisemista.

Yksinkertaisimmillaan tunnetta ilmaistiin yksinkertaisesti kuvailevalla *olen + tunnetila* -rakenteella, esimerkiksi *Olen onnellinen ja autuas*. Nämä tunteiden ilmaisut liittyvät aineistossa usein Jumalaan, Jeesukseen tai puolisoon; siihen, että nämä tärkeät henkilöt ovat osa kirjoittajan elämää. Aiemman esimerkin kirjoittaja käytti suoraa tunneilmaisuja loppukommenttina tarinalleen Jumalan löytämisestä, mutta ilmaisua käytettiin myös aloituksena, kuten esimerkiksi *Olen ikionnellinen siitä, että olen jo löytänyt itselleni puolison ja saamme elää yhdessä*. Näiden kahden esimerkin merkittävin ero on siinä, ilmaistaanko tunnetta ennen vai jälkeen sen, mihin tunne liittyy. Tämä voi mielestäni ilmaista sen, onko kirjoittajalle ollut tärkeämpää ilmaista kyseinen tunne vai asia, johon tunne liittyy. Aina asialla ei selvästikään ole merkitystä, mutta sain useista teksteistä sen mielikuvan, että kirjoittajille oli tärkeämpää ilmaista Jumalan merkitys kuin heidän omia tunteitaan.

Yllä olevat esimerkit kuvaavat tunnetta staattisena, mutta aineistossa oli muutamia virkkeitä, joissa tunne ilmaistiin muuttuneena tai kehittyvänä, esimerkiksi *Kasteesta seurasi se että kiitollisuuteni Jumalaa kohtaan lisääntyi päivä päivältä*. Esimerkissä kirjoittajan kiitollisuus vahvistuu päivä päivältä. Vastaavaa ilmaisutapaa käytettiin myös arvottamisen

ilmaisemissa, jossa vastaavasti asiasta tulee ajan myötä tärkeämpi.

Edellisessä esimerkissä tunne on selvästi kirjoittajan, mutta aineistossa oli myös virkkeitä, joissa tunteen kokeva henkilö oli häivytetty. Esimerkiksi *Elämäni naimisiinmenon jälkeen on ollut onnellisempaa ja seesteisempää ja yksinäiset hetket ovat olleet harvassa*. Tässä esimerkissä tunnetila on kuvattu kirjoittajan elämän ominaisuutena, joka on kehittynyt avioliiton myötä. Virke on mielestäni mielenkiintoinen siksi, ettei siinä sanota suoraan kirjoittajan olevan onnellisempi kuin ennen avioliittoa. Kyseessä voi olla tapa etäännyttää persoona tunteesta, mutta kyseessä voi olla myös keino erottaa ulkoiset tekijät sisäisistä tekijöistä, ainakin tunteiden osalta. Elämä voi siis olla seesteistä ja onnellista, vaikka henkilö itse kokisi toisinaan muitakin tunteita.

Tapaa ilmaista tunnetta elämän ominaisuutena käytettiin aineistossa enemmänkin. Virkkeessä *Lenkin jälkeen elämä on yhtä rentoutta ja hymyä* kirjoittaja on kuvannut fyysistä tuntemusta. Kirjoittaja on voinut haluta kuvata hetkeä, jolloin hänestä on tuntunut siltä, kuin elämä koostuisi pelkästään rentoudesta ja hymystä, mutta mielestäni tämä virke voidaan tulkita myös puhtaasti ilmaisukeinoksi – kuten aiempikin esimerkki.

Tunnetta ilmaistiin myös käyttämällä määrettä, joka ilmaisee tunteen, kuten esimerkiksi ”*Minulla oli hyvä lapsuus, turvallinen kasvuympäristö ja rakastavat vanhemmat, joille olen aina kiitollinen.*” Nämä ilmaisut liittyivät aineistossa muiden henkilöiden tunteisiin, kuten esimerkissäkin. Muutoinkin aineistossa usein esiintyvät muiden henkilöiden kokemat tunteet liittyivät muiden tuntemuksiin kirjoittajaa kohtaan. Usein nämä liittyvät Jumalaan, kuten esimerkiksi ”*Hänelle olen rakas – niin hän vakuuttaa minulla Raamatussa – joka on elämäni tärkein kirja.*” Jumalan ja Jeesuksen rakkaus tuodaan aineistossa esiin varmana ja selvytenä, joka on vahvistettu Raamatussa. Useimmiten näihin ilmaisuihin liittyy Jumalan ja Jeesuksen arvottaminen, jonka esittelen myöhemmin arvottamista käsittelevässä luvussa.

Aineistossa on myös virke, jossa puhutaan tunteista kirjoittajaa kohtaan, mutta ilmaisussa ei ilmaista selkeästi, kenen tunteista on kyse: ”*Moni niistä [tärkeistä asioista] tuo iloa, varmuutta jokapäiväisen elämän sujumiseen tai tunteen siitä että on ihmisenä hyväksytty ja rakastettu.*” Virke on mielestäni rajatapaus siinä, puhutaanko tunteista vai ilmaistaanko tunteita. Virke voidaan tulkita siten, että kirjoittaja on kokenut iloa tärkeistä asioista ja tuntenut olevansa rakastettu. Kuitenkin virke on yleisluontoinen, eikä kuvaa mitään erityistä hetkeä, ja siksi se voidaan tulkita myös pelkäksi puheeksi tunteista. Tämän esimerkin

tapauksessa kirjoittaja jatkaa kuitenkin aiheesta ja luo siten kontekstin, jossa myös tämä virke mielestäni voidaan tietyin varauksin mieltää tunnetta ilmaisevaksi virkkeeksi. Katson siis, että virkkeessä kirjoittaja kertoo kokevansa olevansa hyväksytty ja rakastettu.

Aineistossa on myös ilmaisu, jossa kirjoittaja käyttää ominaisuuden kuvausta ilmaistakseen omia tunteitaan perhettään kohtaan: ”*Tämä on tietysti vain kaunis kuvaus ihanne perheestä, eikä sellaista perhettä olekaan, mutta olen valmis työskentelemään kovasti, että perheeseemme kuuluvat henkilöt voivat kokea olevansa rakastettuja niin kuin ovat.*” Tässä esimerkissä kirjoittaja ilmaisee epäsuorasti rakkautta perheenjäseniään kohtaan. Tekstissä ei tarkenneta sitä, onko kyse äidistä, isästä, sisaruksista, vaimosta, lapsista vai kaikista mainituista. Myös se, että tunneverbiä ei käytetä, vaan rakastettu sana ilmaistaan lähes virkkeen lopussa, antaa viitteitä siitä, että kirjoittaja ei halua puhua tunteistaan suoraan. Syy voi olla siinä, ettei se ole kirjoittajalle luontevaa (kirjoittaja on mies), mutta myös siinä, että hän haluaa keskittyä tuomaan esiin perheen tärkeyttä yleensä. Ilmaisua voitaisiin mielestäni pitää myös toimintana ilmaisuna tunteena, koska kirjoittaja viittaa rakkautta osoittavaan toimintaan. Kuitenkin sen muoto on ratkaissut asian tämän analyysin osalta.

Aineistossa on virkeitä, joissa kuvataan kirjoittajan tunnetila kokemuksena, esimerkiksi ”*Se [lukeminen] on suuri nautinto, johon totuin jo kouluikäisenä tullessani yksin kotiin koulun jälkeen.*” Toinen vastaava virke kertoo toisen kirjoittajan ajatuksista: ”*Kauniin lauluäänien kuunteleminen on minulle suuri nautinto.*” Näissä virkkeissä ilmaistu tunnetila on ikään kuin jonkin asian, esimerkeissä lukemisen ja kauniiden lauluäänien, ominaisuus, joka saa aikaan kokemuksellisen tunnetilan. Näidenkin virkkeiden keskinäinen ero on siinä, missä vaiheessa tunne tuodaan esiin. Tässäkin tapauksessa se kuvaa mielestäni sitä, onko kirjoittajan ensisijainen tarkoitus puhuta omista tunteistaan vai aiheesta, johon tunteet liittyvät.

Lopuksi haluan tuoda vielä esiin virkkeen, jossa tunnetila on kuvattu ikään kuin itsenäisenä toimijana: ”*Ilo on tarttuvaa ja osittain se on jopa huvittavan hassua menoa.*” Virkkeessä puhutaan kirjoittajan koiran tuntemasta riemusta, kun kirjoittaja palaa kotiin. Vaikka virkkeen voisi tulkita olevan toiminnan kautta kuvattu tunne, katson kuitenkin sen sopivan tähän ryhmään paremmin, koska aiemmin tekstissä kirjoittaja tuo selvästi esiin sen, että kyseessä on koiran ilo, juuri koiran ominaisuus, jonka hän kuvaa esimerkissä. Tämä virke on mielestäni erinomainen esimerkki keinosta nostaa esiin juuri tunne ja vahvistaa sitä. Koiran kokema ilo on niin merkittävää, että se nousee omalle tasolleen, jopa itsenäiseksi tekijäksi. Kontekstista irrotettuna esimerkin virke voisi mielestäni olla myös puhetta tunteesta,

kuvaus siitä, mitä ilon tunne voi olla.

5.2.2 Toimintana tai prosessina ilmaistut tunteet

Tähän kategoriaan kuului 50 tunnetta ilmaisevaa virkettä, eli se on suurin kolmesta kategoriasta. Näitä ilmaisuja löytyi myös kaikista niistä teksteistä, joissa tunteiden ilmaisemista ylipäättään esiintyi. Tämän oletan johtuvan siitä, että kategoria sisältää myös tunneilmaisuja, joiden ei välttämättä ajatella ilmaisevan tunteita, esimerkiksi ” – – *innostukseni soitteluun alkoi uudelleen toden teolla.*” Tämän virkkeen kirjoittaja ei välttämättä tiedosta ilmaisseensa innostuksen tunnetta, vaan virkkeen ensisijaisena tarkoituksena on ollut kertoa paluusta harrastuksen pariin ja tunneilmaisu sisältyy sananvalintoihin.

Yksinkertaisimmillaan tämän kategorian ilmaisuja on muodostettu tunnetta ilmaisevan verbin, eli tunneverbin, avulla, esimerkiksi ”*Nautin tästä kesästä ja omasta terveydestäni.*” Aineistossa käytetyt tunneverbit eivät rajoittuneet pelkästään kirjoittajien omien tunteiden kuvaamiseen, vaan myös Jumalan tunteita kuvattiin suoraan tällä tavalla, esimerkiksi ”*Isä Jumala rakasti minut omakseen Jeesuksen Vapahtajani kautta.*” Tässä virkkeessä on kyse Jumalan rakastamisesta, mutta myös kirjoittajan uskoon tulosta.

Tunneverbin käyttäminen oli aineistossa melko vähäistä. Sen sijaan tavallisin tapa ilmaista tunnetta oli käyttää tuntea-verbiä erilaisissa funktioissa. Esimerkiksi ”*Itse tunnen suurta kiitollisuutta siitä, että Luoja on suonut näinkin paljon elinpäiviä, sillä 40-vuotisen työurani aikana sairaalassa olen nähnyt niin monen elämän päättyvän ennen kuin se on oikein alkanutkaan.*” Nämä tavat ilmaista tunnetta sisältävät selityksen. Yleensä kirjoittaja selittää tarkemmin tunteen syytä, kuten esimerkissä. Toisinaan kirjoittaja pyrki ilmaisemaan tarkemmin tunnekokemustaan tuntea-verbin avulla: ”*Kun minulla ei ole mieluista lukemista, olo tuntuu orvolta ja hiukan haavoittuvaiselta.*” Kuten esimerkistä näkee, tuntea-verbin kanssa ei ole välttämätöntä käyttää tunnesanaa, vaan kuvailukin toimii tunteen ilmaisemisessa. Toisaalta tämä keino voidaan nähdä myös pehmentävänä keinona: kirjoittaja kertoo, että hän tuntee olonsa haavoittuvaiseksi sen sijaan, että ilmaisisi olevansa haavoittuvainen. Lisäksi kirjoittaja sitoo tunteen tilanteeseen, mikä tukee tulkintaa siitä, että kirjoittajan haavoittuvuus on väliaikainen tunnetila.

Tuntea-verbiä käytettiin myös niissä tunteen ilmaisuissa, joissa tunnesana oli korvattu selityksellä, joka ei suoranaisesti liity tunteisiin vaan tilanteeseen tai näkemykseen, esimerkiksi ”*Nykyisin tuntee, että oma etu on aina etusijalla: itsekkyyks ja rahanahneus lisääntyvät, vaikka meidän pitäisi auttaa enemmän kuin ottaa: nyt rikas rikastuu ja köyhä köyhtyy: rikas ei anna paljostakaan.*” Tässä virkkeessä on kyse kirjoittajan näkemyksestä nyky-yhteiskunnasta, joka on kuvattu tuntemuksena. Tämän ilmaisutavan käyttäminen on mielestäni luonteva valinta tilanteessa, jossa kirjoittaja ei kykene antamaan todenmukaista väitettä yhteiskunnan muuttumisesta huonompaan suuntaan, vaan väite perustuu kirjoittajan omiin epätarkkoihin näkemyksiin tai tuntemuksiin. Tunneilmaisuna se on tarkka kuvaus tuntemuksesta ja jopa tarkempi kuin useimmat tunneverbit, koska niillä on myös subjektiivinen merkitys. Tuntea-verbiä voidaan käyttää tunneilmaisussa myös epätarkemmin, esimerkiksi ”*Kaikki muu tuntuu mitättömältä uskon rinnalla.*” Tässä esimerkissä tunteen selityksenä käytetään mitätön-sanaa, joka on melko vahvasti arvottava ilmaisu. Toisin sanoen tässäkin ilmaisussa kirjoittaja ilmaisee näkemystään maailmasta tunteen kautta.

Tuntea-sanan kanssa käytettiin myös metaforaa kuvaamaan tunnetta: ”*Tuntuu, että yhteydet katkeavat.*” Tämä ilmaisu löytyi tekstistä, jossa kirjoittaja käytti paljon metaforia. Oman tulkintani mukaan kirjoittaja ilmaisee esimerkin virkkeessä tunnetta, joka liittyy äkilliseen negatiiviseen muutokseen elämässä, mahdollisesti riitoihin. Kirjoittaja jättää tekstissään lukijalle liikaa tulkinnanvaraa, jotta varmoja tulkintoja uskaltaisi tehdä.

Aineistossa oli kuitenkin muitakin, helpommin tulkittavia tunnetta ilmaisevia virkeitä, joissa hyödynnetään metaforaa. Näistä haluan tuoda esiin yhden esimerkin. Siinä kirjoittaja kuvaa tunnetta parisuhteensa kehittymisestä: ”*Voisin kuvailla tilannettamme niin, että olemme kasvaneet yhteen, siltä ainakin tuntuu.*” Tämä tunteena käytetty metafora on mielestäni helposti tulkittavissa. Siinä kirjoittaja ilmaisee kokemaansa yhteyttä mieheensä; heistä on ikään kuin tullut yhtä.

Kaikissa metaforisissa ja kuvailevissa virkkeissä ei käytetty tuntea-verbiä. Erään kirjoittajan teksti oli rakennettu laajaksi metaforaksi, jossa meren avulla kuvataan elämää ja yhteyttä Jumalaan. Tekstissään kyseinen kirjoittaja kirjoittaa muun muassa, että ”*Ikään kuin silloin saisi enemmän happea ja keho heräisi jostain horroksesta aistien valppauteen.*” Kirjoittaja puhuu virkkeessä meri-ilman hengittämisestä. Virke kuvaa fyysistä toimintaa ja sen aiheuttamaa tunnetta. Kuitenkin kyse on myös henkisestä kokemuksesta, jossa kirjoittaja ikään kuin havahtuisi elämään ja kohtaamaan Jumalan. Toisin sanoen esimerkin voi tulkita

kontekstinsa vuoksi voimakkaaksi hengellisen kokemuksen aiheuttamaksi tunteeksi. Edellisen esimerkin kaltaisia vaikeasti tulkittavia, kirjoittajien itsensä koodaamia tunnemetaforia ei ollut aineistossa runsaasti. Tyypillisempää oli kuvata tunnetta suuremmin.

Tunnetta ilmaistiin aineistossa myös kuvailevalla toiminnalla, esimerkiksi ”*Mustista kasvoi perheeseemme erittäin suosittu ja paimattu perheenjäsen.*” Tämän virkkeen olisi voinut luokitella myös ominaisuutena tunnetta ilmaisevaksi virkkeeksi, mutta koska virkkeessä kuvataan heräävää kiintymystä ja sen herättämää toimintaa, mielestäni se sopii myös tähän kategoriaan. Vaikka ilmaisun voisi tulkita tunteen ilmaisun osalta olevan epäsuora, se on kuitenkin helposti tulkittavissa. Lisäksi kyseinen kirjoittaja ilmaisee tekstissään usealla eri tavalla kiintymystään koiraansa kohtaan, joten pidän tämän ilmaisun käyttämistä vain kirjoittajan haluna käyttää kieltä monimuotoisesti.

Aineistossa on myös ilmaisuja, joissa tunne on toimija, esimerkiksi ”*Elatuksen murheet painoivat mieltäni.*” Tässä virkkeessä kirjoittaja on kuvannut tunteita, jotka liittyvät hänen taloudellisesti vaikeaan elämänvaiheeseensa. Ilmaisun tekee erikoiseksi se, että tunne nähdään abstraktin asian ominaisuutena, joka vaikuttaa kirjoittajaan. Uskon kuitenkin, että tässä virkkeessä on ensisijaisesti kyse taiteellisesta ratkaisusta kuin luonnollisesta tunteen ilmaisusta. Mielestäni kirjoittaja näyttää pyrkineen tekstissään tietynlaiseen kirjalliseen ilmaisuun. Tähän viittaa se, että myös tämän kirjoittajan ensisijaisena tarkoituksena oli tuoda tekstissään esiin Jumalan merkittävä vaikutus kirjoittajan elämään, ei niinkään omia tunteitaan.

Eräässä tekstissä kirjoittaja ilmaisi tunnetta, jonka hän muotoili kuin kyseessä olisi käsite: ”*Niistä ajoista alkoi isän kaipuu, isän ikävä.*” Tällä tavoin ilmaistuna tunne saa mielestäni merkittävän roolin, se ikään kuin kasvaa jopa kirjoittajan elämän teemaksi. Tämä ilmaisutapa, jossa tunteesta on tehty käsite, on aineistossa ainutlaatuinen. Tässä tekstissä isän ikävä oli kantava teema, johon liittyi menetyksen ja poissaolon tuskaa. Siinä ennalta koodattuun tunnesanaan koodattiin sisältöä, jotta kirjoittajan kipeä kokemus avautuisi lukijalle mahdollisimman selvästi. Tunteen käsitteellistäminen voi siis toimia myös ilmaisua voimistavana tekijänä.

Aineistossa oli myös tekstejä, joissa ilmaistiin tunnetta fyysisen toiminnan kautta. Nämä virkkeet sisälsivät myös koodattua toimintaa, eli toimintatapoja, joihin on liitetty tietty merkitys: ”*Muistan kerran teini-iässä hätkähdyttäneeni luokkakaveriani näyttämällä junassa keskisormea nuorelle miehelle, joka piti päällään rasistista paitaa. Samassa vaunussa istui*

tummaihoineen äiti pienen lapsensa kanssa ja minä suutuin heidän puolestaan niin, että en edes ajatellut mitä tein.” Tässä esimerkissä on kaksi virkettä, joissa ilmaistaan tietyssä tilanteessa koettuja tunteita. Aluksi kirjoittaja toimii itse tunteen aiheuttajana, hän hätkähdyttää ystäväänsä toimimalla itselleen epäluonteenomaisesti osoittamalla suuttumustaan tunnetulla käsimerkillä. Lopuksi kirjoittaja täydentää kuvaa ilmaisemasta tunteestaan määrittelemällä suuttumuksensa olevan niin suurta, ettei hän ajatellut tekoaan. Kaikki nämä ilmaisut yhdessä antavat ilmaistusta tunteesta hyvin voimakkaan kuvan, mikä lienee ollut kirjoittajan pyrkimyskin.

Lopuksi tuon esiin vielä yhden virkkeen, jossa tunne on ilmaistu toimintana: ”*Tai en jaksaisi täällä maapallolla tallustella yhtä reippaasti.*” Oikeastaan ilmaisussa on kyse tunteen aiheuttamasta muutoksessa kirjoittajan toimintakyvyssä. Virkkeessä kuvattu tilanne on hypoteettinen, ja sillä on tarkoitus ilmaista kirjoittajan läheisiään kohtaan tuntemia tunteita. Kyseinen virke liittyy kirjoittajan aikaisempaan lausahdukseen siitä, ettei hän jaksaisi elää ilman rakkaita läheisiään. Tämä virke on ikään kuin realistisempi, harkitumpi ajatus siitä, millaista kirjoittajan elämä olisi ilman näitä tärkeitä ihmisiä.

5.2.3 Kommenttina ilmaistut tunteet

Tätä tunteiden ilmaisutapaa käytettiin aineistossa selvästi vähiten: kommenttina ilmaisuja tunteita esiintyi kaikkiaan vain kolmessa eri tekstissä yhteensä viisi kertaa. Lisäksi asiaa harkittunani, sijoitin myös eräässä tekstissä käytetyt hymiöt tähän kategoriaan. Tuon seuraavaksi esiin aineistosta neljä kommenttina esitettyä tunneilmausta. Ne mielestäni riittävät antamaan kattavan kuvan tämän osalta, mutta lienee selvää, etteivät ne riitä kuvaamaan tämän kategorian koko ilmaisuvoimaa. Luvun lopuksi tarkastelen aineistossa esiintyneitä hymiöitä.

Kolme aineiston sisältämistä kommentteista ilmaisi kirjoittajansa myönteistä tuntemusta jotain asiaa kohtaan, esimerkiksi ”*Ihanaa, että te olette terveitä ja liikuntakykyisiä ja iloisiakin.*” Tässä esimerkissä kirjoittaja iloitsee läheistensä hyvästä voinnista. Kahdessa vastaavassa ilmaisussa kirjoittaja kommentoi Jeesuksen työtä: ”*On upeaa, että Jeesus valmistele taivaaseen kotia juuri minulle!*” Molemmissa esimerkeissä kyse on kirjoittajille mieluisista tilanteista, joihin he katsovat myönteisen kommentin riittävän osoittamaan heidän

ajatuksensa asiaa kohtaan. Nämä kommentit, erityisesti jälkimmäinen, voitaisiin nähdä myös arvottavina ilmaisuina, mutta suhtautumisen teorian mukaisesti olen katsonut ne osaksi tätä kategoriaa. Ne voidaan toki tulkinta tunneilmaisuiksi; ne voivat olla osoituksia muun muassa innostuksesta ja ilahtumisesta.

Kommenttina esitettiin myös negatiivinen tunne: ”*Harmi vain, että ainoastaan yksi meistä tarvitsi sitä puurokattilaa tai porakoneen teriä.*” Tässä kirjoittaja ilmaisee harmistustaan mielestään tarpeetonta tasapuolisuutta kohtaan. Kommenttina esitettyä tunne tässä tapauksessa antaa kuitenkin mielestäni kuvan siitä, ettei asia juurikaan oikeasti harmita kirjoittajaa, vaan hän pyrkii tuomaan esiin heikon puolen tuntemansa henkilön tarpeesta olla tasapuolinen. Kuten aiemmatkin esimerkit, myös tämän voisi tulkita arvottavaksi. Tässä tapauksessa arvottamisen kohteena olisi inhimillinen toiminta.

Kolmas esimerkki sisältää kommentin, jonka tarkoituksena on ilmaista asian positiivisuus: ”*Teidän synttärilahjat jaettiin nyt toisille lapsille, hassua, sellaista se mummo keksii!!!!*” Tämän esimerkin kirjoittaja on kirjoittanut tekstinsä lapsenlapsilleen. Hän kertoo matkastaan, jonka aikana hän hyväntekeväisyyden nimissä muisti lastenlastensa syntymäpäiviä antamalla lahjoja köyhille paikallisille lapsille. Kommentin myötä kirjoittaja pyrkii kertomaan lapsenlapsilleen, ettei kyseessä ollut loukkaus heitä kohtaan tai rangaistus, vaan hyvä teko.

Hymiöitä esiintyi vain yhdessä tekstissä aineistossa. Siinäkin käytettiin vain yhdenlaista hymiötä: :) . Sitä käytettiin tekstissä kommentin tavoin, minkä vuoksi sen päätin tähän kategoriaan sijoittaa. Esimerkiksi virke *Ensi kuussa kuulema tuulet ja merivirrat kääntyvät ja roskat menevät Intiaan :) – –* . kuvaa hyvin kirjoittajan tapaa käyttää hymiötä. Se antaa virkkeelle positiivisen sävyn. On tulkinnanvaraista nähdäänkö hymiö tässä ilmaisemassa iloa, huvittuneisuutta vai jotain muuta positiivista tunnetta. Sen ensisijainen tarkoitus kuitenkin lienee virkkeen sävyttäminen kirjoittajan ajatuksen mukaiseksi. Vastaavasti kirjoittaja olisi voinut käyttää :(-hymiötä, joka muuttaisi virkkeen sävyn täysin.

On mielestäni vaikea sanoa, millaisena tunneilmauksena hymiöt pitäisi nähdä. Ne voivat olla kommentteja, kuten tässä tapauksessa. Ne voitaisiin nähdä myös purkauksina, äännähdyistä tai ilmettä vastaavana epämääräisenä reaktiona johonkin, kuten esimerkiksi virkkeessä – – *ja sit harrastamaan tuota rantaelämää! :)* . Tässäkin esimerkissä hymiö voidaan nähdä myönteisenä kommenttina asiaan, mutta myös se voitaisiin mielestäni tulkita myös ilon purkaukseksi, joka voitaisiin kielellistää vaikkapa äännähdykseksi *ah!*

Esimerkeissä ilmenee kuitenkin selkeästi se, että hyimiöiden merkitys ei ole täysin kiinteä, vaan konteksti vaikuttaa niidenkin tulkintaan.

5.3 Arvottamisen ilmaiseminen tärkeistä aiheista kirjoitettaessa

5.3.1 Inhimillisen toiminnan arvottaminen aineistossa

Suurin osa inhimillistä toiminnan arvottamisesta liittyi aineistossa Jumalaan, Jeesukseen ja heidän toimintaansa. Merkittävin huomio Jumalaa koskevista arvottavista ilmaisuista on mielestäni se, että niissä kaikissa käytetään ylittämätöntä voimaa: Jumala arvotetaan jokaisessa häntä arvottavassa virkkeessä tärkeimmäksi, eikä ilmaisua pehmennetä lainkaan. Mielenkiintoinen huomio on mielestäni myös se, että aineistosta löytyi useita erilaisia tapoja tuoda esiin Jumalan tärkeys. Se ilmaistiin esimerkiksi kertomalla ensin tärkeitä asioita ja sitten toteamalla, että ”*Kuitenkin kaikkein tärkein ja elämäni kantava voima on Taivaan Isäni ja Jeesus Kristus*” tai ”*Jos pitäisi sanoa vain yksi asia, se tärkein, niin kyllä se on Jumala*”. Eräs kirjoittaja puolestaan toi esiin Jumalan tärkeyden mainitessaan aamuisista rutiineistaan: ”*Aamuisin tutkin Raamatun kanssa vihkosta 'Raamatun Sanoma', koska taivaan Isä on tärkein*.” Lisäksi toin jo aiemmin esiin esimerkin, jossa kirjoittaja oli listannut elämänsä tärkeät asiat järjestykseen ja Jumala oli ensimmäisellä sijalla. Mikään näistä ilmaisuista ei jätä epäselväksi Jumalan arvoa kirjoittajille.

Jeesusta arvottavat ilmaisut ovat myös voimakkaita ja tarkkoja. Osa kirjoittajista arvottaa häntä Jumalan tavoin ylittämättömällä voimalla. Jeesusta arvottavat virkkeet eroavat Jumalaa arvottavista virkkeistä siinä, että niissä kuvataan useammin Jeesuksen ominaisuuksia, kuten esimerkiksi ”*Jeesus on enemmän kuin omat vanhemmat tai minä itse – Hän on täydellinen tuki ja turva. Hän on kaikki lohdutus ja apua kaikkina aikoina*.” Tässä esimerkissä Jeesuksen ominaisuuksia korostetaan, mikä nostaa hänet entisestään muiden tärkeiden henkilöiden ja asioiden yläpuolelle. Kuitenkin Jeesusta arvotettiin myös pehmeämmin: ”*Olen saanut kuulla hänestä [Jeesuksesta] paljon hyviä asioita pitkin elämäni*.” Tässä esimerkissä kirjoittaja viitanee vanhempiinsa ja seurakuntaan eli kirjoittajalle tärkeisiin henkilöihin, joiden näkemyksiä kirjoittaja kuuntelee.

Jeesusta arvottavissa ilmaisuissa käytettiin myös rakennetta, joka mielestäni on

monitulkintainen, esimerkiksi ”*Jos Hän [Jeesus] on ensimmäinen ja tärkein elämässäni, kaikki järjestyy parhaiten. Haluan antaa Hänelle tärkeimmän sijan ja kaiken aikani.*” Tässä esimerkissä monitulkintaisuuden aiheuttaa ehtolauseen persoonapäätte ja haluta-verbin käyttö. Koska kirjoittaja on jo aiemmin tekstissään ilmaissut Jeesuksen tärkeyden kiistattomasti, tulkitsen kirjoittajan pyrkivän vaikuttamaan lukijaan. Kirjoittaja pyrkinee välttämään suoraa vaikuttamista ja siksi puhuu omasta elämästään.

Haluta-verbin käyttö sen sijaan on mielestäni mielenkiintoista, koska sitä esiintyi aineistossa enemmänkin, yhteensä seitsemässä eri tekstissä. Aina se ei liittynyt Jeesukseen, vaan toisinaan myös muihin kirjoittajalle tärkeisiin henkilöihin: ”*Haluan, että he [puoliso ja Jeesus] ovat tärkeimpiä minulle koko elämäni ajan, aivan kuoleman rajoille saakka.*” Lisäksi haluta-verbiä käytettiin myös kahden tärkeän henkilön tai yhteisön vertailevaan arvottamiseen: ”*Haluan kuitenkin pitää perhettä tärkeämpänä kuin seurakuntaa.*” Semanttisesti voidaan ajatella, ettei ”haluta asian olevan jollain tavalla” merkitse, että asia olisi sillä tavalla. Tulkitsen kuitenkin nämä ilmaisut siten, että niissä on kyse tietoisesta etusijalle laittamisesta. Tätä ilmaisutapaa voinee verrata myös avioliiton solmimiseen ja siihen, että tahtoo rakastaa toista myötä- ja vastoinkäymisissä.

Aineistossa oli myös useita perhettä ja perheenjäseniä arvottavia ilmaisuja. Useimmissa niissä arvottamiseen liittyy myös tunteita: ”*Veljeni on myös minulle hyvin tärkeä ja rakas, ja toivoisinkin, että olisimme läheisempiä kuin tällä hetkellä.*” Läheisten arvo ja heitä kohtaan koettu tunne vaikuttavat siis liittyvän vahvasti toisiinsa. Eräs kirjoittaja arvotti tekstissään läheisensä ominaisuutta: ”*Arvostan kuitenkin tätä piirrettä isässäni, sillä olen kokenut, että sen myötä hän on myös rakastanut jokaista lastaan yhtä paljon.*” Mainittu luonteenpiirre on kirjoittajalle tärkeä arvo, mutta se on hänelle myös todiste siitä, että häntä ja hänen sisarusiaan on rakastettu yhtä paljon.

Toisinaan läheisten arvottamisen yhteydessä kirjoittaja toi epäsuorasti esiin myös oman arvonsa: ”*Erityisen tärkeitä ovat tietysti rakkaat perheenjäseneni sekä ystäväni ja rakas poikaystäväni. Ilman heitä en olisi mitään.*” Ilmaisusta saa kuvan, että kirjoittajan arvo jollakin tavoin riippuisi hänen läheisistään. Mielestäni tämä tulkinta ei kuitenkaan ole oikein, vaikka ilmaisu on erittäin tarkka ja ehdoton. Sen sijaan kyseessä on todennäköisesti vain kärjistetty ilmaisutapa, jonka myötä läheisten tärkeys kirjoittajalle korostuu. Kirjoittaja on nuori, millä voi myös olla oma vaikutuksensa ilmaisutapoihin.

Aineistossa oli myös muita tekstejä, jotka sisälsivät virkkeitä, joissa kirjoittaja arvotti

itseään. Osaan niistä liittyi yhteisön arvot. Esimerkiksi virkkeessä ”*Hänelle [Jumalalle] olen rakas – niin hän vakuuttaa minulla Raamatussa - joka on elämäni tärkein kirja.*” kirjoittaja ilmaisee, kuinka hän on tärkeä Jumalalle. Tapa ilmaista oma arvonsa Jumalan kautta liittyy kristillisiin oppeihin, eikä merkitse sitä, että kirjoittaja kokisi olevansa muiden yläpuolella. Toisessa tekstissä kirjoittaja arvottaa itseään vertaamalla itseään vertaamalla itseään ei-uskoviin: ”*Todellisuuden tullessa vastaan minun on kuitenkin myönnettävä, etten uskostani huolimatta ole sen pyhempi kuin kukaan muukaan.*” Tämä esimerkki sisältää mielestäni viittauksen uskomukseen, että usko tekee ihmisestä pyhemmän. Se voidaan myös tulkita toiveena siitä, että pyhän Jumalan mukanaolo elämässä tekisi ihmisestä pyhemmän, mutta kirjoittaja kuitenkin ajattelee ihmisten olevan samanarvoisia.

Kaikki itseä arvottavat ilmaisut eivät liittyneet Jumalaan tai muihin yhteisön arvoihin. Aineistossa on esimerkki itsen arvottamisesta yhteiskunnan arvojen pohjalta: ”*Alan muistaa asioita kun olin koululainen, kun on köyhä oli myöskin koulukiusattu ja ala-arvoinen.*” Kirjoittaja ilmaisee asian selvyytensä, ikään kuin köyhyys olisi hyväksyttävä syy kiusaamiseen. Samalla hän kuitenkin etäännyttää itsensä kiusaamisesta: köyhyyttä kiusattiin, ei häntä persoonana, ihmisenä.

Aineistossa on myös yksi mielestäni mielenkiintoinen virke, jossa kirjoittaja arvottaa omia taitojaan epäsuorasti: ”*Palkintokaappini täytyi mitaleista ja muistakin palkinnoista.*” Tässä esimerkissä kirjoittajaa tai hänen taitojaan ei suoraan mainita lainkaan, vaan toimintaan liittyy palkintokaappi, joka täytyy mitaleista. Tätä voi pitää vaatimattomuutena tai haluttomuutena yhdistää menestys juuri kirjoittajaan itseensä. Tämä voi kertoa kirjoittajan persoonasta: hän ei halua kerskua, vaikka haluaakin kertoa menestyksestään. Toisaalta ilmaisu voidaan nähdä suoranaisena kerskailuna. Ilmaisussa on siis tiettyä monitulkintaisuutta.

Luen inhimillistä toimintaa arvottaviin ilmaisuihin myös ne virkkeet, joissa kirjoittaja on arvottanut lemmikkiään. Näitä ilmaisuja esiintyi vain kahdessa tekstissä, mutta niissä on silti löydettävissä erilaisia ilmaisutapoja. Ensimmäinen lemmikistään kirjoittanut ilmaisi koiransa tärkeyden Jumalan lahja-metaforan avulla: ”*Bingo-koirani on kuin lahja taivaan Isältä ja se on myös työssä mukana – – . – – ja siellä Bingo on oikein terapiakoira.*” Kirjoittajan arvottavassa virkkeessä on epätarkkuutta: koiran ei sanota olevan lahja taivaan Isältä, vaan kuin lahja. Tämä saattaa olla kirjoittajan osalta vain huolimattomuutta, koska myöhemmin hän kirjoittaa toisesta aiheesta, että ”*lahjaa Isältä on myös – – .*”, mikä viittaa siihen, että kirjoittaja aiemmasta epätarkkuudesta huolimatta kokee lemmikkinsä Jumalan

lahjana. Esimerkissä kirjoittaja käyttää myös toista tapaa arvottaa koiraansa. Siinä hän mielestäni nostaa Bingon, joka siis ”on oikein terapiakoira”, toisten koirien yläpuolelle. Ilmaisusta on mielestäni luettavissa myös ylpeyttä koirasta.

Toinen lemmikistään kirjoittanut korotti myös koiransa toisten koirien yläpuolelle, mutta pehmeämmin: *”Musti on maailman paras koira meidän perheeseen ja siksi se on minulle (meille) hyvin tärkeä.”* Tässä kirjoittaja on rajannut koiransa parhaiden: Musti ei ole paras elävistä olennoista, vaan koirista, ja nimenomaan heille sopivin. Samaan aikaan, kun kirjoittaja arvottaa Mustia voimakkaan myönteisesti, hän jättää tilaa muille ihmisille ajatella samalla tavoin omista koiristaan. Tekstissään kirjoittaja käyttää useita keinoja tuodakseen esiin koiransa tärkeyden perheelleen. Hän käyttää muun muassa ”rakkaalla lapsella on monta nimeä” -sanonnan muunnosta ilmaistessaan Mustin tärkeyttä: *”Se on saanut kymmeniä lempinimiä.”* Lisäksi koira arvotetaan myös ominaisuuksien kautta: *”Kyky olla tässä hetkessä ihan täysillä on hämmästyttävää. Sen kun osaisin minäkin.”* Nämä esimerkit osoittavat mielestäni sen, että lemmikkejä arvotetaan samalla tavoin kuin ihmisiäkin: useat erilaiset keinot viittaavat yhtä lailla elävän olennon tärkeyteen, oli kyse sitten koirasta tai ihmisestä.

5.3.2 Asioiden arvottaminen aineistossa

Aineistossa esiintyi kaikkia erilaisia suhtautumisen teoriassa esitettyjä arvottamisen ilmentymiä. Reaktiona ilmaistu arvottaminen käsitteli aineistossa enimmäkseen harrastuksia. Eräs kirjoittaja arvotti mieluista urheilulajia, että *”Peli vei heti mukaansa.”* Esimerkissä peli on aktiivinen toimija, joka on vetänyt kirjoittajan mukaansa. Lause on lyhyt ja toteava, mikä antaa kuvan siitä, ettei kirjoittaja ole mahtanut asialle mitään. Esimerkki ei ole ainoa arvottava ilmaisu, jossa arvotettava asia on tehnyt jotain kirjoittajalle. Aineistossa oli tosin myös ilmaisuja, joissa arvotettavan asian toimiminen oli epämääräisempää. Esimerkiksi virkkeessä *”Epätasa-arvo eri ihmisten kesken vaivaa minua huomattavan paljon”* kirjoittaja ei täsmennä, millä tavoin epätasa-arvo vaivaa häntä, mutta asian tarkempi määrittely olisikin tarpeetonta. Ilmaisusta voi tulkita jopa ahdistusta siitä, ettei kirjoittaja voi kielteiselle asialle mitään.

Myös tuntua-verbiä hyödynnettiin arvottamisen ilmaisemisessa: *”Kaikki muu tuntuu mitättömältä uskon rinnalla.”* Olen käsitellyt tätä esimerkkiä myös tunneilmaisujen

yhteydessä, mutta sillä on arvottavakin ulottuvuutensa. Tässä esimerkissä kyse on suorasta, vertailevasta arvottamisesta. Se on kuitenkin ilmaistu reaktiona, koska kirjoittaja ilmaisee vertauksensa tuntemuksen kautta: usko saa aikaan vaikutuksen, jossa muut asiat eivät tunnu samalta kuin ilman vertailua uskoon.

Reaktiona ilmaistu arvottaminen näkyi erään kirjoittajan tekstissä myös arvoitettavan asian tiedostamisena: ”*Tajusin olleeni aika lahjakas [asiassa].*” Ilmaisussa kyse ei ole pelkästään kirjoittajan taidoista, vaan hänen havahtumisestaan asiaan. Se osaltaan täydentää kuvaa kirjoittajan taidoista, koska keskinkertaisiin taitoihin ei yleensä havahduta. Ilmaisun pehmentäminen antaa kuvan pyrkimyksestä vaatimattomuuteen, mutta sen voi tulkita myös viittaavan siihen, että kirjoittajalla olisi potentiaalia suurempaan lahjakkuuteen, joka voisi ilmetä myöhemmin, kun hän on nyt havahtunut huomaamaan lahjakkuutensa.

Eräs kirjoittaja puolestaan toi esiin erään paikan arvon kuvailemalla lasten reaktiota: ”[paikassa] *he olivat tutustuneet ja saaneet niin paljon kavereita, etteivät olisi millään lähteneet pois. "Miksi jo mennään, onko pakko mennä sinne rannalle, halutaan takas [paikkaan]" jne.!*” Tässä ilmaisussa ei suoranaisesti selviä se, mitä mieltä kirjoittaja itse on mainitusta paikasta. Oleellista onkin lasten reaktio, jonka kautta paikan merkitys kasvaa myös kirjoittajan silmissä. Paikka on tärkeä kirjoittajalle, koska se on tärkeä lapsille.

Eräs mielenkiintoinen esimerkki reaktiona tapahtuvasta arvottamisesta on mielestäni erään kirjoittajan kokemus laulukilpailussa: ”*En muista, lauloivatko he muita säkeistöjä, mutta nuo sanat syöpyivät mieleeni pysyvästi.*” Tässä virkkeessä kirjoittaja arvottaa erityisesti laulua ja sen sanomaa. Arvottava ilmaisu on tietenkin kuvainnollinen, mutta antaa selvän kuvan siitä, millainen vaikutus laululla on ollut kirjoittajaan. Tämän esimerkin kirjoittaja jatkaa laulun arvottamista kertomalla, että ”*Tytöt lauloivat hyvin kauniisti ja olen ajatellut, että antoiko Jumala heidän esityksiinsä lisäksi taivaallista sointia koska ne vaikuttivat minuun niin voimakkaasti ja heidän laulunsa kuulosti niin tavattoman kauniilta.*” Tässä nousee mielestäni hyvin esiin vaikeus jakaa ilmaisuja inhimillistä toimintaa arvottaviin ja asiaa arvottaviin. Mielestäni on vaikea sanoa arvotetaanko tässä laulajia vai laulua, koska kirjoittaja ajattelee Jumalan lisänneen lauluun jotain. Tällöin kyse on laulusta, eikä laulajista, eli asian arvottamisesta inhimillisen toiminnan arvottamisen sijaan. Toki virkkeen voi tulkita kuvainnolliseksi tavaksi ilmaista laulajien taitoa, mutta mielestäni myös kirjoittajan vakaumus huomioitava tulkinnassa. Itse olen tulkinnut virkkeen kuuluvaksi näkemyksenä ilmenevään asia-arvottamiseen, koska kirjoittaja tuo esiin näkemyksensä siitä, millaista laulu ja musiikki

on. Arvotettava laulu on hänen näkemyksensä mukaan enemmän, mahdollisesti Jumalan vaikutuksesta.

Näkemyksenä ilmenevää arvottamista esiintyi aineistossa erittäin vähän. Jo mainitun esimerkin lisäksi aineistossa vain muun kahden ilmaisun voidaan mielestäni katsoa kuuluvan tähän kategoriaan. Molemmat näistä ilmaisuista käsittelevät ihmistyyppejä. Ensimmäisessä tapauksessa kyse on kirjoittajan luonnonsuojelijoita koskevasta näkemyksestä: ”*Vaikka en pidä itseäni varsinaisesti aktiivisena luonnon suojelijana siinä merkityksessä, kuin se yleensä ymmärretään, pidän tärkeänä luonnosta huolehtimista.*” Tässä käy ilmi, että kirjoittajalla on tietty kuva luonnonsuojelijasta, mutta hän ei itse mielestään sovi kyseiseen kuvaan. Toinen näkemyksenä ilmaistu arvottaminen puolestaan liittyy yhteisön arvoihin: ”*Kristittyinä melko itsestään selvä vastaus on, että usko Jumalaan on minulle tärkeää, ja sen toivoisi heijastuvan kaikkeen muuhunkin elämässä.*” Tässä esimerkissä puolestaan kirjoittajalla on selkeä kuva siitä, millainen kristitty on.

Eniten aineistossa oli arvonantoa. Tämä on kategorioista myös kielellisesti kirjavin. Ilmaisutapojen välillä oli sekä pieniä että suuria eroavuuksia. Yleisimmin kirjoittajat käyttivät ilmaisussaan *minulle tärkeää on jokin* -rakennetta erilaisine muunnoksineen, jossa pelkkä tärkeä-sana riittää kertomaan asian arvosta kirjoittajalle. Esimerkiksi virke ”*Musiikki on minulle tärkeä asia elämässä*” on aineistossa tyypillinen tapa ilmaista kirjoittajalle tärkeää asiaa. Tätä tapaa käytettiin erityisesti tekstin alussa ikään kuin johdantona tai alkuselityksenä sille, mistä tekstissä puhutaan. Tätä arvottamisen tapaa käytettiin kaikenlaisten asioihin, myös inhimillisen toiminnan, arvottamisessa. Tämä on mielestäni antamani tehtävänannon vaikutusta, joka ylsi vain tekstin aloitukseen. Kukaan ei keskittynyt yksinomaan tähän ilmaisutapaan; myös esimerkin kirjoittaja kertoi musiikista ja sen vaikutuksesta itseensä enemmänkin ja erilaisin tavoin.

Aina tärkeä-sanankäyttö ei ollut yhtä selkeää ja helposti tulkittavaa. Ero voi olla siinä, että ilmaisu tuodaan esiin johtopäätöksenä eikä johdantona. Eräässä virkkeessä kirjoittaja pehmentää ilmaisua, mikä tekee mielestäni ilmaisusta monitulkintaisemman: ”*Luulen, että se [Jeesuksesta kertominen] on meidän tärkein tehtävä vielä tänäänkin.*” Ensilukemalta tämä esimerkki on helposti tulkittavissa, mutta kirjoittajan tapa pehmentää ilmaisua herättää mielestäni erilaisia tulkintamahdollisuuksia. Ilmaisua pehmentävä luulla-sana vaikuttaa liittyvän vain nykyaikaan. Kirjoittaja siis ilmaisee, että asia on joskus ollut tärkein tehtävä. Kontekstista ei selviä, miksi kirjoittaja epäilee asian muuttuneen ajan

saatossa. Kyse voi olla siitä, että kirjoittaja katsoo tehtävän kuuluvan useammalle, mihin viittaa me-muoto, eikä uskaltane olettaa kaikkien kyseiseen ryhmään kuuluvien jakavan hänen näkemystään. Toisin sanoen hän voi odottaa, että nykyään monille voi olla tärkeämpiäkin tehtäviä.

Toinen yksinkertainen rakenne oli suorassa mielipiteen ilmaisussa, esimerkiksi ”*Omasta mielestäni parhaat vuodenaajat ovat kevät ja kesä.*” Useimmat kirjoittajista eivät kuitenkaan käyttäneet mielestäni-sanaa ilmaistessaan mielipidettään itselleen tärkeistä asioista; sen sijaan minämuoto tuotiin selkeämmin esiin. Esimerkiksi virkkeessä ”*Akvarelleissa arvostan leveitä siveltimenvetoja ja tuoretta vaikutelmaa.*” kirjoittajan käyttämä minämuoto viittaa mielestäni mielipiteeseen, ei näkemykseen siitä, millaisin siveltimenvedoin akvarellien pitäisi olla maalattuja. Tämä selittää myös jossain määrin näkemyksenä ilmaistujen arvottamisten vähäistä määrää. Ne asiat, jotka kirjoittajat voisivat ilmaista näkemyksenä, on ilmaistu mielipiteenä. Tämä pätee myös moniin yhteisön arvoihin, esimerkiksi ”*Itselleni on tärkeää elää toisten kanssa ja Jumalan kanssa niin, että voin kerran puhtain, vilpittömin sydämin astua Jumalan eteen.*” Tätä ilmaisua voisi verrata aiemmin käsiteltyyn esimerkkiin, jossa Musti-koira on paras juuri kirjoittajan perheelle. Samalla tavoin tämän esimerkin kirjoittaja voi kokea arvottamansa asian näkemyksen lailla, mutta hän jättää muille mahdollisuuden ajatella eri tavalla.

Yhteisöstä on muutamissa teksteissä haettu tukea omalle mielipiteelle: ”*Seurakunnan ja muiden uskoviensa yhteydessä olen saanut vahvistusta sille, että usko on parasta, mitä ihminen voi omistaa*”. Tässä esimerkissä on kyse kuitenkin vain vahvistuksesta; kirjoittaja on jo aiemmin ollut tätä mieltä uskon tärkeydestä. Kirjoittaja saattaa uskon suoran arvottamisen lisäksi pyrkiä myös epäsuorasti tuomaan esiin uskovien yhteyden tärkeyden. Ilman seurakuntaa kirjoittaja saattaisi epäillä, onko usko sittenkään tärkeintä.

Suoraa arvottamista tuotiin esiin myös määreitä käyttämällä, esimerkiksi ilmaisemalla, millainen arvotettava asia kirjoittajan mielestä on: ”*Sain vanhemmiltani tukea tähän jaloon harrastukseeni ja ennen kaikkea soittimen, ekan pianon.*” Toinen määrittävä suoran arvottamisen tapa oli kertoa esimerkiksi, että ”*Elämäni naimisiinmenon jälkeen on ollut onnellisempaa ja seesteisempää ja yksinäiset hetket ovat olleet harvassa.*” Tämä esimerkki muistuttaa muodoltaan hieman tunteita ilmaisevia virkkeitä, mutta eroaa niistä siinä, että tunnesanaa on käytetty kuvailevana – ei tunnetta ilmaisevana. Tästä ilmaisutavasta löytyy aineistosta myös pehmenneitä muotoja, esimerkiksi ”*Ajattelin, että lukeminen on aina*

ollut hyvä asia elämässäni.” Tässä esimerkissä pehmennys tapahtuu konditionaalilla avulla, joskaan sen funktio ei ole selvillä. Aiemmin kirjoittaja tuo tuonut suuremmin ja vahvemmin esiin, kuinka tärkeää lukeminen hänelle on.

6 KOONTI

Tunteiden ja arvottamisen ilmaiseminen aineistossa oli melko monipuolista. Itse asiassa jokainen tarkasteltavana olleesta 166 virkkeestä oli omanlaisensa; aineistossa ei ollut identtisiä virkeitä. Tämä ei mielestäni ollut itsestäänselvyys, koska kristillisillä yhteisöillä on monia fraaseja, muun muassa Raamatusta peräisin olevia, joita voitaisiin hyödyntää myös tunteiden ja arvottamisen ilmaisemisessa. Se, ettei näitä fraaseja käytetty, ei tarkoita etteivät kirjoittajat käytä niitä koskaan. Voi olla pelkkää sattumaa, ettei aineisto sisältänyt tällaisia fraaseja. Yksinkertaisesti sanottuna on selvää, että aineisto ei ole tarpeeksi laaja: yksi teksti ei riitä antamaan kattavaa kuvaan kirjoittajien rekisteristä ja äänestä. Tästä huolimatta olen sitä mieltä, että pystyin keräämäni aineiston avulla antamaan yleiskuvan siitä, kuinka monimuotoisesti pienen kristillisen yhteisön jäsenet ilmaisevat tunteita ja arvottamista, mikä oli myös tutkielmani tavoite.

Mielestäni voidaan myös sanoa, että analyysin myötä sai myös vaikutelman yhteisöstä: ilmaisuja tarkastelemalla on mahdollista tuoda esiin se, millainen yhteisö on, ja mitä asioita sen jäsenet pitävät erityisen tärkeinä. Teksteihin valituissa aiheissa näyttää yhdistyvän sekä hengellinen että yksityinen elämä. Tämän voi tulkita siten, että yhteisön ja yksilön arvot limittyvät: yhteisön hengelliset arvot näkyvät jäsenten jokapäiväisessä elämässä, mutta samalla myös jäsenten oma elämä omine tunteineen ja arvoineen vaikuttaa yhteisön sisällä.

Erilaisia ilmaisutapoja ilmaista tunteita ja arvottamista on aineistossa huomattavasti vähemmän kuin tarkasteltavia virkkeitä, koska kirjoittajat käyttivät samanlaisia rakenteita ilmaisuissaan, ja eroavuudet tyypillisimmissä ilmaisutavoissa olivat enimmäkseen sananvalinnoissa. Tunteita ilmaistiin aineistossa tyypillisimmin tuntea-verbin avulla, johon liitettiin joko tunnesana tai tunnetta kuvaileva ilmaus. Tämä ilmaisutapa voidaan nähdä kirjoittajille tyypillisenä perusratkaisuna erityisesti silloin, kun tunnesana ei syystä tai toisesta kirjoittajalle riittänyt, vaan tunnetta oli selitettävä tarkemmin. Sen käyttö on myös monipuolista, koska sitä voidaan soveltaa niin mielentiloihin, fyysisiin tuntemuksiin tai tuntemuksiin. Tämä voi osaltaan selittää tuntea-sanankäytön suosiota.

Tunnesanojen osalta aineisto oli mielestäni odottamattoman suppea: siellä ilmaistiin tunnesanalla vain muutamaa eri tunnetta, erityisesti kiitollisuutta ja onnellisuutta. Tästä herää ajatus, että kirjoittajat ovat pyrkineet välttämään ainakin merkittävimpien tunteittensa

ilmaisemista huolimatta anonymiteetin tarjoamista mahdollisuuksista. Tähän viittaa myös rakastaa-sanan vähäinen käyttö aineistossa: useimmiten sitä käytettiin vain kerrottaessa Jumalan tunteista ja omat rakkauden tunteet ilmaistiin epäsuorasti muun muassa rakkauden kohteen määreinä. Tämä voi johtua siitä, että anonymiteetistä huolimatta kirjoittajat eivät kokeneet mukavaksi kirjoittaa näistä asioista minulle. Monille heistä olen kuitenkin tuntematon, mikä voi luonnollisesti vaikuttaa siihen, kuinka paljon kukin on halunnut kertoa henkilökohtaisista asioistaan. Osa on pysytellyt turvallisissa aiheissa, kuten harrastuksissa ja niihin liittyvästä mielihyvästä, osa taas on avannut syviäkin tunteitaan, esimerkiksi isän kuolemaan liittyen.

Tunnesanojen vähyyden voi siis tulkita monin eri tavoin. Katson, että mainitsemillani asioilla on voinut olla vaikutusta, mutta muuten tunnesanojen vähyyttä selittää osaltaan myös se, ettei tunteiden ilmaisu ole välttämätöntä tärkeistä asioista kirjoitettaessa, eikä kirjoittajat niitä siten paljoakaan tarvinneet. Tämä ei kuitenkaan estä tunteiden ilmaisemista, koska niiden avulla voidaan tuoda esiin asioiden tärkeyttä: usein tärkeät asiat herättävät tunteita. Ne ilmaisut suhtautumisen teoriassa luokitellaan arvottaviksi ilmaisuiksi, eli reaktiona ilmeneväksi arvottamiseksi.

Arvottamisen ilmaisuun yleisimmin käytettiin tärkeä-sanaa. Useimmiten sen käyttö antoi vaikutelman kysymykseen vastaamisesta. Koska kirjoittajien oli pyydetty kirjoittamaan jotain heille tärkeästä aiheesta, kirjoittajat aloittivat tekstinsä ”*Minulle tärkeää on*”, ja alkoivat kertoa valitsemastaan aiheesta. Muut arvottamisen ilmaisutavat olivat yksilöllisempiä. Niitä esiintyi myös huomattavasti vähemmän kuin tärkeä-sanaan liitetyt arvottamisen ilmaisut. Joitakin ilmaisutapoja esiintyi vain yhdellä kirjoittajalla. Mielestäni nämä muut arvottamisen ilmaisutavat olivat ne, joissa erityisesti arvottavien ilmaisujen osalta yksilöllisyys näkyy. Niissä ei tehtävänanto enää merkittävästi vaikuta, vaan yksilön oma ääni kuvaa yksilön omia tunteita ja arvottamista. Näissä ilmaisuisissa voi siis ajatella näkyvän sen, mikä kunkin kirjoittajan mielestä toimii parhaiten kielellisesti. Ilmaisujen kirjavuus näkyi teksteissä muun muassa siinä, millä tavoin kirjoittajat liittivät tärkeän asian itseensä.

Osa kirjoittajista selitti tunteitaan ja mielipiteitään enemmän kuin toiset ja käyttivät useita erilaisia ilmaisullisia keinoja tuodakseen esiin asioiden tärkeyden. Voi kuitenkin sanoa, että vähäinen määrä arvottamisen ilmaisuja tekstissä tarkoittaa luonnollisesti myös ilmaisukeinojen vähyyttä. Jos tekstissä on vain kaksi tai kolme arvottamista sisältävää virkettä, ei useimmat kirjoittajat ole nähneet tarpeelliseksi käyttää erilaisia keinoja, vaan yksi

tai kaksi ilmaisutapaa on ollut riittävästi. Niiden valintaan vaikutti eniten se, mitä aihetta arvottaminen käsitteli, ja oliko virkkeen tarkoitus vastata tehtävänantoon. Monien erilaisten ilmaisutapojen valintaan vaikuttavia tekijöitä on enemmän kuin pystyn tämän tutkielman puitteissa selvittämään, mutta oletan, että eniten vaikuttaa kirjoittajien halu ja taito ilmaista itseään monipuolisesti erilaisista näkökulmista.

Monet niistä kirjoittajista, jotka ilmaisivat useilla virkkeillä yhden asian tärkeyttä, käyttivät pääasiassa yhtä tai kahta erilaista ilmaisutapaa, joita muokkasivat arvotettavien asioiden mukaisesti. Esimerkiksi lähes kaikki aineistossa esiintyneistä tunnetta ilmaisevista fyysisen reaktion kuvauksista on yhden kirjoittajan tekstistä. Muut kirjoittajat puolestaan suosivat joitakin muita ilmaisutapoja. Tämä mielestäni viittaa siihen, että kirjoittajat kiintyvät tiettyihin ilmaisukeinoihin ja siksi käyttävät niitä enemmän kuin muita keinoja.

Erilaisuus ja jonkin ilmaisutavan suosiminen kielellisissä valinnoissa on luonnollista; eri ihmiset pitävät eri asioista. Tämä pätee myös kirjalliseen ilmaisuun – ja kirjoittamiseen ylipäätään. Aineiston tekstejä tarkastellessani mielestäni oli selvää, etteivät kaikki kirjoittajat suhtautuneet kirjoitustehtävään samalla tavalla. Osa kirjoittajista oli panostanut tekstiinsä tosissaan. Heidän tekstinsä oli harkittuja kokonaisuuksia. Kirjoittajissa oli myös heitä, joiden teksteistä saa hätäisesti kirjoitetun vaikutelman. He ovat voineet haluta vain auttaa aineiston keräämisessä, eikä tekstin laatu ole ollut heille tärkeää. Tämän lisäksi aineistossa on kaksi tekstiä, jotka on kirjoitettu alun perin muuhun tarkoitukseen, mutta kirjoittajat ovat katsoneet niiden sopivan myös tutkielmaani. On myös mahdollista, että ainakin osa kirjoittajista on kirjoittanut tekstin, jota he ovat uskoneet heiltä odotettavan eli yhteisöön ja sen ajatusmaailmaan liittyvän tekstin. Tämä on mahdollista, koska kirjoittajat eivät tienneet tutkimusaihetta etukäteen.

Ei kuitenkaan voida sanoa, että aineisto olisi huono tai epäonnistunut. Jos kirjoittajien mielestä heidän tutkimukseen antamansa teksti on tehtävänantoa vastaava, on minunkin oltava sitä mieltä, koska ovathan he antaneet näytteen omasta kielellisestä ilmaisuvoimastaan, eikä mikään heidän kirjoittamansa yksittäinen teksti joka tapauksessa vastaisi heidän kielellisiä taitojaan ja mieltymyksiään täydellisesti. Aineistoa tarkastellessani sain usein sen mielikuvan, että kirjoittajat ovat valinneet alitajuisesti ilmaisuja sen perusteella, mitä he uskovat heiltä odotettavan, mutta myös kirjoittajan oman mukavuuden perusteella. Kaikki eivät ole kokeneet tarpeelliseksi ilmaista tunteita ja arvottamista yleistä toteamista syvällisemmin. Osalle suora ja yksiselitteinen tunteiden tai arvottamisen ilmaisu voi olla luonnostaan vastahakoista – ehkä

jopa vastenmielistä. Nämä ovat kuitenkin vain mieleen nousseita ajatuksia. Eikä näitä voitaisi pelkästään tämän aineiston perusteella todeta millään tavoin faktuaalisiksi seikoiksi.

Aineiston monimuotoisuuden perusteella voitaneen kuitenkin sanoa, että yhteisön jäsenten kielellinen yksilöllisyys lisää yhteisön kielellistä monimuotoisuutta. Tähän liittyy myös se seikka, että aineistoni yhteisön arvot ovat myös sen jäsenten henkilökohtaisia arvoja. Mahdolliset pienet näkemykselliset erot eivät vaikuta tässä asiassa, vaan yhteisö hyväksyy sen, että joissakin seikoissa voi olla erilaisia näkemyksiä. Tämä näkyy jo siinä, että yhteisö kannustaa muiden kristillisten yhteisöjen tavoin jokaista luomaan oman suhteensa Jumalaan ja Jeesukseen. Tämä omien ja yhteisten arvojen limittyminen voi näkyä sekä yksilöiden että yhteisön äänessä. Perustelen tämän sillä, että aineiston perusteella yhteisön jäsenet näyttävät hyödyntävän yhteisön arvoihin liittyviä kielellisiä tapoja myös omassa, yhteisön ulkopuolella käyttämässään kielessä.

Tähän yhteisön ja yksilöiden väliseen suhteeseen viittaa aineistossa muun muassa kirjoittajien käyttämät erilaiset sananvalinnat Jumalaa arvottavissa ilmaisuihin sekä se, kuinka Jumala liitettiin muihin arvottaviin ilmaisuihin. Jumalan avulla arvotettiin itseä, läheisiä ja omia saavutuksia. Niihin liittyi usein ajatus, että ne ovat Jumalan siunauksen seurauksia tai Jumalan lahjoja. Tämä yhteisön arvoihin liittyvä ajattelutapa voi siis seurata yksilöiden yhteisön ulkopuoliseen elämään. Voidaan ajatella, että eri rekisterit alkavat vaikuttaa toisiinsa. Tästä voi luonnollisesti seurata se, että vastavuoroisesti ulkoiset vaikutteet alkavat vaikuttaa myös näihin yhteisön arvoihin liittyvien asioiden arvottamisen ilmaisemiseen. Ensin vain yksilöiden omassa kielessä, josta nämä kielelliset vaikutteet siirtyvät yksilöiden mukana yhteisön käyttöön – joskaan kaikki eivät omaksu niitä.

Selkein osoitus siitä, että kirjoittajat ovat osa samaa arvoyhteisöä, on mielestäni se, että Jumala arvotettiin poikkeuksetta tärkeimmäksi, vaikka sananvalinnat ja ilmaisutavat vaihtelivatkin kirjoittajien välillä. Näiden ilmaisujen moninaisuuden myötä on myös nähtävissä se, etteivät kirjoittajat ole yhtä massaa, vaan itsenäisesti ajattelevia yksilöitä, joiden arvomaailma on lähellä toisiaan. Tätä tukee myös se, etteivät kaikki suinkaan tuoneet teksteissään esiin yhteisön arvoihin liittyviä asioita, vaan keskittyivät omiin henkilökohtaisiin asioihin. Jokainen kirjoittaja on jättänyt kirjoittamatta itselleen tärkeistä aiheista, ja kukin on tässä tekstissään tuonut esiin vain muutaman valitun asian. Syyt erilaisiin valintoihin ovat moninaiset, eivätkä useimmat selitä syitä siihen, miksi ovat juuri kyseisen aiheen valinneet monien muiden aiheiden sijaan.

Eräs huomionarvoinen yksilöllisyyden ilmentymä aineistossa oli mielestäni se, miten kirjoittajat asemoituivat näissä virkkeissä. Tähän vaikuttaa useampia tekijöitä kuin vain sukupuoli ja ikä, vaikka niilläkin on merkittävä osa kirjoittajien asemoitumisessa. Tämä on selvää myös tämän aineiston perusteella, koska tarkastelemani tekijät eivät riittäneet selitykseksi kirjoittajien tekemille erilaisille kielellisille valinnoille. Näiden kahden tekijän osalta voidaan kuitenkin sanoa, että ikä vaikutti erityisesti tekstien aikatasoihin, eli iäkkäämmät kirjoittajat toivat asioiden tärkeyden ilmaisuun temporaalista ulottuvuutta, johon ei nuoremmilla kirjoittajilla ole edes mahdollisuutta. Iällä ei kuitenkaan tämän aineiston perusteella ole mielestäni merkittävää vaikutusta tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen valintaan. Iän vaikutus näkynee jo mainitun ajallisen ulottuvuuden lisäksi enimmäkseen sananvalinnoissa, mutta tästä on tämän aineiston perusteella mahdotonta tehdä perusteltuja päätelmiä.

Sukupuolen vaikutus puolestaan näytti liittyvän erityisesti tunneilmaisuihin: niiden määrään ja kuinka niitä ilmaistaan. Naiset ilmaisivat usein omia tunteitaan suoraan tunnesanoja tai muita selkeästi tunteisiin viittaavia ilmaisuja käyttäen. Miehet puolestaan valitsivat tekstiinsä aiheen ja näkökulman, jossa ei ole tarpeen käyttää tunteiden ilmaisua. Lisäksi useimmat miesten käyttämät tunteisiin liittyvät ilmaisut kuvasivat fyysistä tuntemusta, kuten hyvää oloa urheilun jälkeen. Ainoa rakkauden tunteita ilmaissut mies ilmaisi tunteitaan kiertäen, hän kertoi olevansa valmis työskentelemään, jotta hänen läheisensä tuntisivat olevansa niin rakastettuja kuin ovat. Kirjoittaja ilmaisi siis omat rakkauden tunteensa toisten tunteiden kautta. Rakkauden ilmaiseminen oli kuitenkin melko vähäistä aineistossa ylipäätään, joten tämän tunteen ilmaisemista ei voida pitää toiselle sukupuolelle tyypillisempänä. Rakkauden tunteet liittyivät aineistossa enimmäkseen Jumalaan ja hänen tunteisiinsa ihmistä kohtaan; toisin sanoen yhteisön arvoihin henkilökohtaisten tunteiden sijaan.

Monissa aineiston tunteiden ja arvottamisen ilmaisuissa oli melko paljon tulkinnanvaraa, eikä kontekstista aina ollut apua tulkinnassa. Myöskään suhtautumisen teoriasta ei aina ollut riittävästi apua, vaan siinäkin eri kategorioiden välillä on paljon mahdollisuuksia erilaisiin tulkintoihin. Monissa tapauksissa arvottamista ilmaistiin tunteiden kautta: asiat olivat tärkeitä, koska ne herättivät myönteisiä tunteita. Vaikka reaktion ilmaistu arvottaminen liitetään suhtautumisen teoriassa asia-arvottamiseen, vastaavaa tunteisiin viittaavaa arvottamista käytettiin myös inhimillisen toiminnan arvottamisessa. Lisäksi asioita,

joita olisi kuvitellut ilmaistavan näkemyksinä, ilmaistiin mielipiteinä. Suhtautumisen teoria on liian ylimalkainen tältä osin aivan kuin tätä mahdollisuutta ei otettaisi huomioon lainkaan. Tämä myös mahdollistaa sen, että samoja ilmaisuja voidaan tulkita eri tavoin, mikä johtaa siihen johtopäätökseen, että tämänkin aineiston joku toinen voi tulkita ja analysoida aivan eri tavalla.

Aineiston analyysin tuloksia tarkastellessa huomaa, että tunteiden ja arvottamisen ilmaisemisen on hyvin laaja aihe: tunteita ja arvottamista voidaan ilmaista monin eri keinoin ja niihin liittyy monia eri tekijöitä, jotka eivät tämän tutkielman tuloksissa käy ilmi. Huolimatta monista erilaisista ilmaisutavoista, ei aineisto anna lähellekään kattavaa kuvaa tunteiden ja arvottamisen ilmaisemisen mahdollisuuksista. Aiheessa on siis edelleen paljon tutkittavaa. Jo tämän tutkimuksen uusiminen laajemmalla ja monipuolisemmalla aineistolla toisi lisää tietoa näistä ilmaisutavoista. Myös toisen kieliteorian hyödyntäminen voisi auttaa tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen tutkimisessa, koska suhtautumisen teoriaa ei ole ensisijaisesti tarkoitettu erilaisten kielimuotojen tutkimiseen, vaan on hyödyllisempi tarkkailtaessa kieltä toimintana. Tästä syystä eri kieliteorian kautta olisi mahdollista käyttää toisia kategorioita, mikä voi nostaa esiin entistä enemmän erilaisia kielimuotoja ja kielenkäyttö tapoja tunteiden ja arvottamisen ilmaisujen osalta.

Suhtautumisen teorialla on myös ansionsa, myös tässä tutkielmassa. Se toimii mielestäni hyvin, kun ilmaisujen kieliasu ei ole aivan niin oleellinen, eikä tarkastella ilmaisujen rakenteita, vaan niiden sijaan keskitytään ilmaisujen sisältöön ja merkitykseen. Tällöin tekstien sisältämää arvomaailmaa voidaan tarkastella lähemmin. Sen avulla voidaan tehdä päätelmiä kirjoittajan näkemyksistä ja tarkastella millaisia arvoja hän antaa eri asioille. Myös kirjoittajien yhtäläisyydet ja eroavuudet tunteiden ilmaisussa ja arvottamisessa saadaan tuotua esiin. Tältä osin aineistoni analyysi oli mielestäni onnistunut, koska erilaisista kielellisistä valinnoista huolimatta, pystyy yhteisön tapoja ilmaista arvomaailmaansa tarkastelemaan jossain määrin myös yksittäisten tekstien avulla.

Tämä johtaa mielestäni hyvin mahdolliseen jatkotutkimusaiheeseen: Tutustumalla erilaisten arvoyhteisöjen tunteiden ja arvottamisen ilmaisutapoihin voisi täydentää entisestään kuvaa aiheesta. Näiden ilmaisutapojen tutkiminen saattaisi jopa auttaa erilaisten arvoyhteisöjen välisessä vuorovaikutuksessa. Mikäli samoja ilmaisuja käytetään erilaisissa yhteyksissä ja merkityksissä, on odotettavissa väärinkäsityksiä. Myös eri yhteisöjen omien ilmaisutapojen tuominen tunnetummaksi voisi auttaa yhteisön vuorovaikutusta ulkopuolisten

kanssa.

Tämä tutkielma antaa vain yleiskuvan yhden pienen arvoyhteisön ilmaisutavoista. Aineistoni perusteella ei missään tapauksessa ole mahdollista luoda kokonaiskuvaa tunteiden ja arvottamisen ilmaisutavoista. Syykin on selvä: aineisto ei yksinkertaisesti ole tarpeeksi laaja ja monimuotoinen, kuten jo aiemmin totesin. Mikään yksittäinen teksti ei voi antaa kattavaa kuvaa edes yhden kirjoittajan ilmaisuvoimaa, eikä yksittäinen aineisto voi tietenkään kattaa kielen koko ilmaisuvoimaa. Useampia ja laajempia aineistoja keräämällä voisi selkeyttää tunteiden ja arvottamisen ilmaisutapojen monimuotoisuutta suomen kielessä sekä niiden käyttämiseen liittyvän vuorovaikutuksen lainalaisuuksia.

7 LÄHTEET

- Abu-Lughod, L. – Lutz, C. A. 1990: Introduction: emotion, discourse, and the politics of everyday life. Teoksessa: Lutz, C. A. – Abu-Lughod, L. (toim.): Language and the politics of emotion. Cambridge: Cambridge university press.
- Barton, D. & Hamilton, M. 1998: Local literacies: Reading and writing in one community. London: Routledge.
- Bowie, D. 2011: Aging and sociolinguistic variation. Teoksessa: Duszak, A. – Okulska, U. (toim.): Language, Culture and the Dynamics of Age. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Cameron, D. 1996: Sukupuoli ja kieli. Feminismi ja kielentutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Downes, W. 1984: Language and society. London: Fontana.
- Duszak, A. – Okulska, U. 2011: Age and language studies. Teoksessa: Duszak, A. – Okulska, U. (toim.): Language, Culture and the Dynamics of Age. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Halliday, M.A.K. 1985: Spoken and written language. Oxford: Oxford university press.
- Halliday, M.A.K. 1973: The Functional Basis of language. Teoksessa: Webster, J. (toim.) 2003: On Language and linguistics. Volume 3 in the Collected Works of M.A.K. Halliday. London: Continuum.
- Halliday, M.A.K. 1997: Linguistics as metaphor. Teoksessa: Webster, J. (toim.) 2003: On Language and linguistics. Volume 3 in the Collected Works of M.A.K. Halliday. London: Continuum.
- Heiskanen, T. 2012: Tunteiden ja arvottamisen ilmaisut Mika Waltarin, Kaari Utrion ja Arto Paasilinnan saatesanoissa. Kandidaatin tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Helander, E. 2003: Naiset uskonnollisissa yhteisöissä. Teoksessa: Helander, E. (toim.): Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa. Helsinki: Kirjapaja.
- Hiidenmaa, P. 2003: Suomen kieli – who cares? Helsinki: Otava.
- Johnstone, B. 2009: Style, Stance, and the Linguistic Individual. Teoksessa: Jaffe, A (toim.): Stance. Sociolinguistic perspectives. New York: Oxford university press.
- Juvonen, R. 2007: Suhtautumisen systematiikkaa. Virittäjä 3/2007. s. 431-435.
- Katajamäki, H. 2006: Arvottavien merkitysten rakentaminen taloussanomalehden pääkirjoituksissa. Teoksessa Erikoiskielet ja käännösteoria. Vakki-symposiumi XXVI. Vaasa 11.–12.2.2006. Toim. Esa Lehtinen ja Nina Niemelä. Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut nro 33. 97–108.
- Katajamäki, Heli 2007: Kyvykkyyden merkitykset taloussanomalehtien pääkirjoituksissa. Teoksessa Översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet. Publikationer av VAKKI, Nr 34. Vasa 2007, 99-110.

- Keltner, D., Oatley, K. – Jenkins, J. H. 2006: *Understanding emotions*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Kovalainen, A. – Poutanen, S. 2010: *Valta ja toimijuus. Episteemiset yhteisöt ja tiedepolitiikan kieli*. Teoksessa: Johansson, M. – Nuolijärvi, P. – Pyykkö, R. (toim.): *Kieli työssä. Asiantuntijatyön kielelliset käytännöt*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kress, G. (toim.) 1979: *Halliday: System and function in language*. London: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. 2000: *Metaphor and emotion. Language, culture, and Body in human feeling*. Cambridge: Cambridge university press.
- Lappalainen, H. 2008: *Vaihteleva kieli*. Teoksessa: Onikki-Rantajääskö, T. & Siirainen, M. (toim.): *Kieltä kohti*. Helsinki: Otava.
- Lehtonen, T. 2009: *Uskonnon yhteisöllisestä merkityksestä ja tehtävästä*. Teoksessa: Heikkilä, J-P., Hyyppä, H. – Puutio, R. (toim.): *Yhteisön lumo. Systeemisiä kytkeytymisiä*. Metanoia Instituutti.
- Luukka, M-R. 2002: *M.A.K. Halliday ja Systeemis-funktionaalinen kielitiede*. Teoksessa: Dufva, H. & Lähtenmäki, M. (toim.): *Kielentutkimuksen klassikoita*. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- Martin, J. R. 2000: *Beyond Exchange: Appraisal systems in English*. Teoksessa: Hunston, S. – Thompson, G. (toim.): *Evaluation in Text. Authorial stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford university press.
- Martin, J.R. & Rose, D. 2007: *Working with Discourse. Meaning Beyond the Clause*. London: Continuum.
- Martin, J.R. – White, P.R.R. 2005: *The language of evaluation. Appraisal in English*. New York: Palgrave macmillan.
- Mikkonen, I. 2010: ”Olen sitä mieltä, että...” Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto.
- Nieminen, H-T. 2003: *Uskonnollinen viestintä yhteiskunnan muutosprosessissa*. Teoksessa: Helander, E. (toim.): *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja.
- Nuolijärvi, P. 1992: *Naisen kielet: nouseva ja laskeva vesi, rajaton tila*. Teoksessa: Yli-Vakkuri, V. ym. (toim.): *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu*. Helsinki: WSOY.
- Nuolijärvi, P. 1988: *Sukupuoli kielellisen tuotoksen muovaajana*. Teoksessa: Laitinen, L. (toim.): *Isosuinen nainen. Tutkielmia naisesta ja kielestä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Nurmi, T. 1998: *Uusi suomen kielen sanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Peräkylä, A. – Sorjonen, M-L. 2012: *Emotion in interaction*. New York: Oxford University Press.

- Ross, T. W. – Small, L. N. 2012: *Relating to God through Interpersonal Communication Rituals*. Teoksessa: Croucher, S. M. – Harris, T. M. (toim.): *Religion & Communication. An Anthology of Extensions in Theory, Research, & Method*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.
- Thompson, G. – Hunston, S. 2000: *Evaluation: An introduction*. Teoksessa: Hunston, S. – Thompson, G. (toim.): *Evaluation in Text. Authorial stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford university press.
- Timonen, S. 2004: *Minä, tila, tunne. Näkökulmia kalevalamittaiseen kansanlyriikkaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Tuovila, S. 2005: *Kun on tunteet. Suomen kielen tunnesanojen semantiikkaa*. Oulun yliopisto.
- Valpola, V. 2000: *Suuri sivistyssanakirja*. Helsinki: WSOY.
- Volosinov, V. 1990 (1929). *Kielen dialogisuus*. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Vygotski, L. S. 1982 (1931). *Ajattelu ja kieli*. Espoo: Weilin+Göös.
- White, G. M. 1990: *Moral discourse and the rhetoric of emotions*. Teoksessa: Lutz, C. A. – Abu-Lughod, L. (toim.): *Language and the politics of emotion*. Cambridge: Cambridge university press.
- Wierzbicka, A. 1999: *Emotions across Languages and Cultures. Diversity and Universals*. Melbourne: Cambridge university press.
- Yeung, A. B. 2003: *Kirkko, vapaaehtoistoiminta ja sosiaalinen pääoma*. Teoksessa: Helander, E. (toim.): *Muutoksen tulkkina. Kirkot ja uskonnollinen elämä osana yhteiskuntaa*. Helsinki: Kirjapaja.

Liite 1. Kirjoituspyyntö ja -ohje

Ohjeet ja tietoa tekstinäytteen antajille

Tämä tekstinäyte kerätään Jyväskylän yliopistossa tehtävää suomen kielen Pro gradu -tutkielmaa varten, jossa tutkitaan ihmisten kirjallista ilmaisua. Tutkielman kannalta on samantekevää hallitseeko tekstinäytteen antaja oikeinkirjoitus-, pilkku- tai muita kielioppisääntöjä – niitä ei tarkastella tässä tutkielmassa. Kiinnostus koskee nimenomaan yksilöiden omaa ilmaisua. Tarkemmin tietoa tutkielmasta saa aineistonkeruun jälkeen, jotta ne eivät vaikuttaisi tekstinäytteisiin. Näytteenantajaksi sopii xxxxxxxn seurakunnan jäsen, joka puhuu äidinkielenään suomea. Käytännön syistä alle 18 -vuotiaat eivät voi toimia näytteenantajina.

Tekstinäyte annetaan anonyyminä nimimerkin avulla. Anonymiteetin myötä näytteenantajan tuttuus, persoona tms. ei vaikuta aineiston analyysiin. Nimimerkkiä käytetään, jotta näytteenantaja voi halutessaan saada tekstinäyteensä takaisin, jolloin sitä ei käytetä tutkielmassa.

Yksityisyyden suojan vuoksi tutkielmassa puhutaan seurakunnasta ”pienellä keski-suomalaisena seurakuntana” tai vastaavilla ilmaisuilla. Aineistoa käytetään vain tutkimustarkoituksiin, ja sitä säilyttää Tuija Heiskanen. Tutkielmassa voidaan käyttää esimerkkinä katkelmia tekstinäytteistä.

Lisätietoja voi tarvittaessa pyytää Tuija Heiskaselta (email: xxxxxx tai puh. xxxxxxxx)

Lämpimät kiitokset osallistumisestasi!

Tekstinäytteen kirjoitusohjeet:

1. Kirjoita teksti siitä, mikä sinulle on tärkeää. Aiheen voi rajata tarkemmin itse. Voit pohtia ja käsitellä valitsemaasi asiaa eri näkökulmista. Voit myös halutessasi kirjoittaa useammasta tärkeästä asiasta. Tekstin pituutta ei ole rajattu, vaan kirjoita juuri sen verran kuin sinulla on sanottavaa.

Apukysymyksiä kirjoittamisen helpottamiseksi:

- Miten tullut osaksi elämääsi? Miten erottuu muista tärkeistä asioista?
- Pohdi, miksi asia on sinulle tärkeä/tullut tärkeäksi?
- Millaisena uskot muiden näkevän asian?

2. Tekstin voi kirjoittaa käsin tai koneella. Älä pyydä kirjoittamiseen apua.
3. Palauta teksti taustatietolomakkeen kanssa kirjekuoressa, johon kirjoitat nimimerkkisi. Kirjoita nimimerkkisi myös taustatietolomakkeeseen ja tekstinäytteen yhteyteen. Valitse nimimerkkisi huolella, jotta muistat sen, eikä sinua tunnista siitä.

Kuoren voi palauttaa xxxlle, joka toimittaa sen eteenpäin Tuija Heiskaselle. Sen voi halutessaan myös palauttaa suoraan Tuija Heiskaselle.